

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VIZUÁLNÍ UMĚNÍ LIDÍ SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM**

**FOTOGRAFICKÁ TVORBA TĚŽCE
ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH**

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PhDr. Lea Květoňová, PhD.

Vypracovala:

**Aneta Marková
Bakalářské studium
Speciální pedagogika**

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě osobní aktivity při zjišťování informací a studia uvedené literatury.

Souhlasím s tím, aby práce byla veřejně přístupná v knihovně Pedagogické fakulty UK ke studijním účelům.

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě osobní aktivity při zjišťování informací a studia uvedené literatury.

Souhlasím s tím, aby práce byla veřejně přístupná v knihovně Pedagogické fakulty UK ke studijním účelům.

A. Hlaváčková
.....

Úvod	5
1. Vizualizace světla a jeho role v životě člověka a těžkým zrakovým postižením	6
1.1 Vizualizace světla a jeho vliv na psychický vývoj jedince	6
1.2 Vizualizace světla a jeho vliv na fyzický vývoj jedince	7
1.3 Vizualizace světla a jeho vliv na zdraví a život člověka	8
1.4 Vizualizace světla a jeho vliv na zdraví a život člověka s těžkým zrakovým postižením	9
2. Vizualizace světla a jeho role v životě člověka	10
2.1 Vizualizace světla a jeho vliv na zdraví a život člověka s těžkým zrakovým postižením	12
2.2 Vizualizace světla a jeho vliv na zdraví a život člověka s těžkým zrakovým postižením	16
3. Užití světla v oblasti fotografické tvorby lidí s těžkým zrakovým postižením	22
3.1 Užití světla v oblasti fotografické tvorby lidí s těžkým zrakovým postižením	22
3.2 Užití světla v oblasti fotografické tvorby lidí s těžkým zrakovým postižením	23
3.3 Užití světla v oblasti fotografické tvorby lidí s těžkým zrakovým postižením	25
Závěr	24
Abstrakt	25
Summary	26
Seznam použité literatury	27
Seznam příloh	28

Na této stránce bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Lee Květoňové, PhD. za odborné vedení a cenné připomínky při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli nápomocni při uskutečnění této práce.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat jednotlivých umělcům a lektorům, kteří byli ochotni věnovat mi svůj osobní čas pro realizaci rozhovorů.

Úvod	5
1. Vizuální umění a jeho role v životě člověka s těžkým zrakovým postižením	6
1.1 Těžké zrakové postižení a jeho vliv na psychický vývoj jedince	6
1.1.1 Osoby nevidomé	7
1.1.2 Osoby se zbytky zraku	8
1.1.3 Psychický vývoj těžce zrakově postižených	9
1.2 Vnímání vizuálního umění a jeho role v životě člověka.....	10
1.3 Vnímání vizuálního umění u lidí s těžkým zrakovým postižením	12
2. Člověk s těžkým zrakovým postižením a jeho vztah k fotografii	13
2.1 Fotografie a její role v životě člověka.....	13
2.2 Fotografie a člověk s těžkým postižením zraku.....	14
2.3 Význam fotografie z pohledu lidí s těžkým zrakovým postižením	15
2.4 Tvorba fotografií u lidí s těžkým zrakovým postižením.....	16
3. Umělecké výstavy a vlastní fotografická tvorba těžce zrakově postižených	22
3.1 Umělecké výstavy a fotografická tvorba lidí s těžkým postižením zraku v České republice.....	22
3.2 Umělecké výstavy a fotografická tvorba lidí s těžkým postižením zraku v zahraničí.....	25
Závěr	34
Abstrakt	35
Summary	36
Seznam použité literatury	37
Seznam příloh	39

Úvod

Postoj společnosti k lidem s těžkým postižením zraku je ovlivněn zejména nedostatečnou informovaností. Mívá „charakter určitého stereotypu, ve kterém je zřejmá tendence ke generalizaci.“¹ Zabývat se otázkou nevidomých fotografů proto připadá mnohým lidem nesmyslné. Jak ale potom vysvětlíme řadu mezinárodně proslulých fotografií právě od člověka s vizuálním handicapem?

Skutečností je, že se tomu tak děje. Lidé s těžkým postižením zraku, jak částečně vidící, tak nevidomí fotografují. Z dostupných zdrojů dokonce vyplývá, že oblast fotografie u lidí s vadami zraku zaznamenává velký zájem nejen ze strany těžce zrakově postižených, ale i ze strany široké veřejnosti.

Tato práce si klade za cíl nastínit problematiku nevidomých fotografů za použití moderních informačních zdrojů a osobních zkušeností jednotlivců a také popsat skutečnost, že osoby s vizuálním handicapem umělecky tvoří, a podložit informace v práci uvedené příklady fotografií a souvisejícím materiálem.

Práce rozhodně nehledá odpovědi na otázky, jakou má práce nevidomých fotografů uměleckou nebo estetickou hodnotu. Jen se deskriptivně zaměřuje na aktuální dění v této oblasti jak v České republice, tak ve světě.

Byla by škoda, kdybychom naše názory opravdu přijali tak, jak uvádí Marie Vágnerová, která ve své knize popisuje postoje a přístupy veřejnosti k lidem se zrakovým postižením: „Mnohé z nich získaly až ráz stereotypu, tj. přístupu jehož charakteristickým rysem je neměnnost a nechť přizpůsobit je novým zkušenostem. K tomu přispívá i pohodlnost a neochota měnit svůj názor...“²

¹ VÁGNEROVÁ, M.: Oftalmopsychologie dětského věku, str. 7

² VÁGNEROVÁ, M.: Oftalmopsychologie dětského věku, str. 7

1. Vizuální umění a jeho role v životě člověka s těžkým zrakovým postižením

1.1 Těžké zrakové postižení a jeho vliv na psychický vývoj jedince

Mám-li se zabývat uměleckou tvorbou těžce zrakově postiženého člověka, musím nejdříve definovat samotný termín *Těžké zrakové postižení*. Dle mezinárodně uznávané klasifikace chorob světové zdravotnické organizace (WHO)³ z roku 1992 je osoba se zrakovým postižením definována jako osoba, která má „postižení zrakových funkcí trvajících i po medicínské léčbě a nebo po korigování standardní refrakční vady a má zrakovou ostrost horší než 6/18 až po světlocit, nebo je zorné pole omezeno pod 10 stupňů při centrální fixaci, přitom tato osoba užívá nebo je potencionálně schopna používat zrak na plánování a vlastní provádění činnosti.“⁴ Obecně je zrakové postižení chápáno jako ireverzibilní pokles zrakové ostrosti, který je zpravidla dělen do tří hlavních stupňů – lehký, střední a těžký.

V terminologii pedagogiky a speciální pedagogiky odpovídají tyto tři skupiny dělení zrakově postižených na:

- 1) osoby slabozraké
- 2) osoby se zbytky zraku
- 3) osoby nevidomé.

Do skupiny osob s těžkým zrakovým postižením jsou zařazeny osoby, které jsou svým postižením řazeny mezi osoby se zbytky zraku a osoby nevidomé.⁵

Z uvedených faktů zřetelně vyplývá, že definice pojmu těžká zraková vada je značně nejednotná. Samotná podstata definice - hranice vizu neboli zúžení zorného pole zůstává stejná.

³ World Health Organization – více informací naleznete na www.who.int/en

⁴ VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, str. 215

⁵ SMÝKAL, J.: Hovory s rodiči, dne 8.3.2009 ve 12hodin 8minut

V této práci budu vycházet z druhého uvedeného typu dělení zrakových vad, kdy do kategorie osob s těžkým zrakovým postižením spadají osoby se zbytky zraku a osoby nevidomé. Tento výběr je zvolen zejména proto, že z rozhovorů (viz. strana 18, 21, 25) a poznatků k problematice nevidomých fotografů vyplývá, že se jedná nejčastěji o tyto dvě skupiny postižených jedinců. Druhým důvodem pro zvolení tohoto dělení je, že hranice vizu určující zda je člověk registrován jako nevidomý je v České republice od 1/60⁶, zatímco například v USA je dle uznávané definice osoba jejíž vizuální jasnost není lepší než 20/200 neboli 1/10 na lepším oku s korekcí nebo jejíž zorné pole není lepší než 20 stupňů.⁷ Což znamená, že dle terminologie užívané ve Spojených státech amerických je hranice pro zaregistrování člověka mezi „blind“, tedy nevidomé, posunuta. Dalo by se říct, že člověk označený termínem „blind“ bude v České republice posuzován jako člověk, který je zařazen ve vizuálně horší skupině než tomu opravdu je. Tím, že budu užívat termín *Těžké zrakové postižení* pro osoby, které jsou dle české klasifikace zařazeny jak mezi osoby nevidomé, tak osoby se zbytky zraku, se vyhnu případným komplikacím, které by mohly vzniknout při zpracovávání zahraničních materiálů.

1.1.1 Osoby nevidomé

Slovem *nevidomost* se označuje nejzávažnější stupeň zrakového postižení. Z pedagogického hlediska za nevidomého pokládáme takového člověka, u kterého se nám nepodaří ani po několika pokusech zjistit jeho reakci na světlo nebo v lepším případě člověka, který rozezná tmu od světla, ale nedovede určit, odkud světlo přichází.⁸ Tento popis upravuje lékařská a speciálně pedagogická terminologie, která nevidomost rozlišuje dle zachování světlocitu. Toto rozdělení je dle *Světové zdravotnické organizace* a její *Mezinárodní klasifikace chorob* v rozhraní od praktické nevidomosti po nevidomost totální. Neboli od snížení zrakové ostrosti (vizu) na hranici 1/60, kdy světlocit je interpretován správně až po nevidomost totální

⁶ HAMADOVÁ, KVĚTOŇOVÁ, NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie, str. 39

⁷ Dostupné z webové stránky: www.blind.net/g0000000.htm, dne 21.3.2009 v 17hodin 12minut

⁸ HAMADOVÁ, KVĚTOŇOVÁ, NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie, str. 24

(amaurosa), která se pohybuje v rozmezí zachování světlocitu s chybnou projekcí po úplnou ztrátu světlocitu.⁹

Nevidomost, dříve označovaná termínem slepota, je obvykle definována jako úplná ztráta zrakového vnímání. Dle Jesenského je nevidomost „defekt obou očí, při kterém nevznikají zrakové počítky.“¹⁰

Dále pojem nevidomost rozlišujeme dle doby, kdy ke vzniku oční vady došlo. Toto dělení je nesmírně významné pro diagnostiku, léčbu a budoucí práci s nevidomým člověkem. Dle doby vzniku rozlišujeme nevidomost na:

- **vrozenou**, která je vymezena dobou vzniku v období prenatálním či perinatálním
- **získanou**, která vznikne v průběhu vývoje člověka od jeho narození.¹¹

1.1.2 Osoby se zbytky zraku

Jak již bylo výše zmíněno, řadíme skupinu osob se zbytky zraku na hranici mezi slabozraké a nevidomé. Osoby se zbytky zraku nebo též osoby částečně vidící představují skupinu, která má vizus v rozsahu 3/60 až 1/60 a nebo je jejich zorné pole omezeno na 5 až 10 stupňů kolem centrální fixace.¹² Zrakovou ostrost můžeme popsat i dle ostrosti vidění a rozdělit dle jednotlivých skupin závažnosti postižení. Jedná se o stav, kdy člověk:

- a) rozezná odkud světlo vychází, tudíž lokalizace světla je zachována
- b) správně rozlišuje barvy
- c) rozlišuje obrysy předmětů
- d) je schopen ohledat předměty zrakem z bezprostřední blízkosti.¹³

⁹ HAMADOVÁ; KVĚTOŇOVÁ; NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie, str. 38-39

¹⁰ JESENSKÝ, J.: Výber z pedagogiky zrakově chybných, str. 19

¹¹ VÁGNEROVÁ, M.: Oftalmopsychologie, str. 41

¹² HAMADOVÁ; KVĚTOŇOVÁ; NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie, str. 38-39

¹³ SMÝKAL, J: Hovory s rodiči, dne 8.3.2009 ve 13hodin 20minut

1.1.3 Psychický vývoj těžce zrakově postižených

Zraková vada, podobně jako všechna jiná postižení, ovlivňuje osobnost a celý vývoj člověka, zejména pak jeho psychický vývoj. Její vliv je celistvý, proto často nelze jednotlivé složky dobře oddělit. Jak uvádí Vítková jsou rozlišovány změny primárního postižení a sekundárního charakteru, které z něho vyplývají. Druhotně, neboli sekundárně jsou postiženy ty funkce, jejichž „přiměřený vývoj je závislý na dobré úrovni zrakového vnímání a na dostatečném přívodu zrakových informací.“¹⁴ Porušení zrakových funkcí na vývoj a projevy psychiky těžce zrakově postižených má své důsledky, které jsou děleny dle kvantitativního nebo kvalitativního rázu.

V kvantitativních projevech může dojít ke změnám, které se vyskytují zejména ve sféře smyslového poznávání. U lidí s těžkým zrakovým postižením se dle Vítkové značně „omezují nebo zcela odpadají zrakové počítky a vjemy. Tomu odpovídá zmenšení množství představ, omezení možnosti formování obrazů ve fantazii atd.“¹⁵

V případě kvalitativních změn dochází při těžkém zrakovém postižení ke zvláštnostem psychiky, které se projevují téměř ve všech oblastech lidské psychické činnosti. „Mění se systém vzájemného působení analyzátorů, typy vnímání, vznikají určité specifické zvláštnosti v procesech formování obrazů a pojmů, narušuje se vzájemný vztah smyslového a pojmového v myšlenkové činnosti, pozorují se některé změny v emocionálně volní sféře a ve vlastnostech osobnosti.“¹⁶

Dále Vítková uvádí, že těžké zrakové postižení způsobuje závažné limitace ve třech oblastech, ke kterým u zrakově postižených dochází. Jedná se o tři hlavní oblasti dopadu zrakového postižení na psychický vývoj zrakově postiženého:

- a) kognitivní vývoj
- b) motorický vývoj
- c) sociální vývoj.

Chybění nebo nedostatek zrakových podnětů vede často k silné senzorické deprivaci „Zraková vada ovlivňuje vývoj takto postiženého dítěte v závislosti na

¹⁴ VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, str. 220

¹⁵ VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, str. 220

¹⁶ VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, str. 221

charakteru handicapu (označovaného diagnózou), jeho závažnosti, ale často na době, kdy vznikl a jeho etiologii.“¹⁷ Vágnerová jasně poukazuje na významnost doby vzniku zrakové vady, kdy uvádí, že „závažná zraková vada ovlivní rozvoj poznávacích procesů především u vrozeně postižených.“¹⁸

To podstatné v psychologii a pedagogice dětí a dospělých nejen při zrakovém postižení je porozumění jejich životní situaci. Z toho vyplývá požadavek na výchovné vedení každého takového člověka, které by snižovalo či zcela odstraňovalo potenciaální ohrožení, lépe však je měnilo v pozitivní přínos.¹⁹

1.2 Vnímání vizuálního umění a jeho role v životě člověka

Slovo umění je ve slovníku většiny z nás aktivní a často používané. Vyjadřujeme tím určitou dimenzi v rozhovoru, ve které se právě pohybujeme. Avšak popsat toto slovo, tak aby bylo přijato všemi lidmi stejně, je samo o sobě téma pro rozsáhlé studie.

Když se zeptáte dvou různých lidí jak toto slovo chápe, odpoví vám naprosto odlišnými slovy úplně něco jiného. Například z odpovědí dvou nezainteresovaných respondentů vyplynulo následující:

„Umění chápu jako záměrnou činnost směřující k estetizaci skutečnosti, k vyjádření vnitřních psychických stavů osobnosti pomocí synestetických prostředků, umělou reprodukcí harmonických prvků skutečnosti. Dost podstatné pro mne na celé věci je, zda to, co je prohlašováno za umění na mne osobně působí esteticky, zda se mi to líbí. Jinak mám problém to jako umění vnímat“²⁰ - PhDr. Šárka Kratinová

RNDr. Anna Brotánková popisuje umění následovně: „Umění je pro mne způsob relaxace, prostředek ke vzdělání, rozvoj fantazie, možnost poznávat nové věci a setkávat se s lidmi, příležitost k cestování, způsob kultivace vlastní osobnosti,

¹⁷ VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, str. 221

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese, str. 199

¹⁹ MATĚJČEK, Z.: Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí, str. 7

²⁰ Dle rozhovoru s PhDr. Šárkou Kratinovou, dne 22.3.2009

zajímavá aktivita ve společnosti i v přírodě, prostředek přenosu informací mezi kulturami a generacemi, metoda vyjádření vlastních pocitů, emocí či názorů.“²¹

Definic je tolik, kolik je lidí na světě. Každý si do tohoto slova vnáší to, co je mu blízké a čemu rozumí, je vždy bráno z jiného úhlu a s jiným rozsahem.

Umění je slovo, o kterém již bylo napsáno tolik, že kdybychom všechny knihy seřadili, tak by plocha těchto knih převyšovala rozsah největšího fotbalového hřiště na světě. Ale abychom nějak mohli začít, řekneme si nějaké všeobecně uznávané definice slova umění, ze kterých pro tuto práci budeme vycházet. V internetové encyklopedii nalezneme ekvivalent k umění v podobě hovorového slova kumšt, což je ve zkratce lidská kulturní činnost.

„Záhada umění spočívá v tom, že při nazírání na něj nevědomky směšujeme dvě úrovně, v nichž působí - individuální a sociální.“²² K tomuto členění se vyslovuje i L.S.Vygotskij, který ve své publikaci *Psychologie umění* uvádí: „Máme všechny důvody tvrdit, že není mezi lidovou a individuální tvorbou zásadního rozdílu. A je-li tomu tak, má naprostou pravdu Freud, který tvrdí, že individuální psychologie je proto od počátku zároveň i psychologíí sociální.“²³ Vygotskij se přiklání k názoru, že je třeba rozlišovat umění stejně jako psychologii na sociální a kolektivní s tím, že pojem individuální umění pojímá ve škále diferencované (členěné). Mezi nevýslovné zastánce individuálního umění chápaného v dnešním pojetí se řadí například sochařka, pedagožka a autorka knihy *Základy arteterapie* Jaroslava Šicková-Fabrici, která pojímá v individuální rovině umění následovně: „Umění není jen podstatné slovo, je i slovesem, které se děje ku pomoci člověku samotnému.“²⁴ Z uvedené definice je patrné i její zacílení slova do terapeutického neboli léčebného procesu. Určitý mezistupeň mezi individuálním a sociálním aspektem umění přináší například Jan Slavík, který ve své publikaci *Umění zážitku, zážitek umění* popisuje, že „umělecká tvorba člověku poskytuje výjimečný a jinde nedosažitelný prostor ke svobodnému kulturnímu projevu.“²⁵

²¹ Dle rozhovoru, dne 23.3.2009

²² Dostupné z webové stránky: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Um%C4%9Bn%C3%AD>

²³ Vygotskij, L.S.: *Psychologie umění*, str. 21

²⁴ ŠICKOVÁ-FABRICI, J.: *Základy arteterapie*, str.14

²⁵ SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek umění*, str. 9

Umění jako takové provází člověka po celý život. Estetično je všude kolem nás, jen je třeba naučit se ho vnímat. Proto je nutné zachovávat ve vzdělávacím procesu vše citové a živoucí. Je nutné podporovat schopnost tvůrčího rozvoje člověka.²⁶

1.3 Vnímání vizuálního umění u lidí s těžkým zrakovým postižením

V minulosti převládal velmi odmítavý a negativní postoj k vizuálnímu umění těžce zrakově postižených. Jedním ze zásadních důvodů bylo to, že veřejnost i odborníci té doby podporovali myšlenku, že tito lidé mají odlišný psychický vývoj, a tudíž nemohou umělecký charakter díla správně podchytit. Jako další argument bylo uváděno tvrzení, že specifika hmatového vnímání jsou založena na jiných procesech percepce. V některých starších psychologických publikacích dokonce nalezneme, že vizuální, produkty nevidomých jsou méněcenné, a to proto, že hmatem nelze provádět takovou zpětnou kontrolu, jakou umožňuje zrak. Jedním z prvních, kdo se zabýval výtvarným projevem nevidomých byl Viktor Lowenfeld, který odhalil původ těchto domněnek, které spočívaly v pojmání umění jako pouhé reprodukce reality. Už v roce 1934 zastával Lowenfeld teorii, ve které popisuje výtvarné umění jako vitální tvořivý proces, který vychází z tělových vjemů.²⁷

Jan Jesenský ve svém projevu na světovém kongresu INSEA v roce 1968 uvádí: „Tím, že jsme nevidomé děti naučili kreslit, jsme jim dali do rukou další prostředek k vyjádření jejich osobnosti.“²⁸ Je to prostředek, který jim pomáhá zvyšovat jejich jistotu ve světě a jejich sebedůvěru.

²⁶ Read, H.: Výchova uměním, str. 15

²⁷ BLAŽEK, B.; OLMROVÁ, J.: Krása a bolest, str.249-250

²⁸ DANČÁKOVÁ, D.:Ateliér hmatového modelování, str.53 - 54

2. Člověk s těžkým zrakovým postižením a jeho vztah k fotografii

2.1 Fotografie a její role v životě člověka

Fotografie patrně představuje nejrozšířenější hobby na celém světě. Těžko bychom v dnešní době hledali rodinu, v níž alespoň jeden člen nevlastní fotoaparát. Prohlížení fotografií, které navždy zachycují časový okamžik, se vyrovná máloco.²⁹ Člověk může vzpomínat na události, které se děly, fotografie mu připomene konkrétní situaci, konkrétní okamžik v jeho životě. Na tomto principu pracuje například reminiscenční, neboli vzpomínková terapie a jistě bychom našli řadu jiných terapeutických metod a postupů, které v průběhu léčby využívají vlastností fotografií.

Fotografie má však i velký sociální rozměr. To je patrné zejména v případě již zmíněného prohlížení fotek a prezentace fotek okolí. V současné době se dá již mluvit o sociální nezbytnosti využití fotografie. To je patrné například při každém příjezdu jedince z dovolené, kdy člověk vypráví zážitky, které na oné cestě prožil. V dnešní době je okolí dychtivé po vizualizaci vyprávění, a proto se jedinec nikdy nevyhne otázkám typu „Máš fotky?“ nebo „Kolik jsi toho nafotil?“.

Fotografie nám umožňuje si svět zpřístupnit a přizpůsobit našemu vnímání. Jak ve své knize o fotografii uvádí Susan Sontagová: „Fotografovat znamená přivlastňovat si fotografované. Jde o zasazení sebe sama do určitého vztahu ke světu, který je pociťován jako vědění – a tím pádem i jako moc.“³⁰ O to víc můžeme tuto moc vidět při přímé práci s nevidomými. Především tvrzení demonstruje výpověď fotografky Daniely Horníčkové, která popisovala specifický přístup nevidomých k fotoaparátu. „Pro menší byl foťák, tak trochu pistole, pro větší znamená vážnou hru s konkrétními záměry. Fotografie se jim stala také jakousi možností přivlastnit si něco, co patří jenom těm, kteří vidí.“³¹

²⁹ FREEMAN, J: Fotografie v praxi, str. 9

³⁰ SONTAGOVÁ, S.: O fotografii, str. 10

³¹ HORNÍČKOVÁ, D: Fotografie je pro mě jako sen, str.143

Veškerá tvrzení uvedená v této kapitole podtrhuje následující citát fotografa Johna Freemana: „Každý může se základními znalostmi principů činnosti fotografického přístroje plně využít všech možností, které umění fotografie nabízí.“³²

2.2 Fotografie a člověk s těžkým postižením zraku

Dle výše zmíněného vidíme, jak je fotografie významná v životě moderního člověka. Je proto důležité, abychom tento důležitý prvek rozvíjeli ku prospěchu člověku samotnému a dále tuto schopnost, zachytit a pracovat s realitou, rozvíjeli. Je proto nepřístupné, abychom konkrétní skupině automaticky na základě předsudků vycházejících z jejich postižení, omezili nebo dokonce zabraňovali přístupu k práci s fotografií.

V mnohých představa nevidomého fotografa vyvolává smích, v jiných překvapení. Jsou to pro nezasvěcené pochopitelné reakce, které vyplývají z nedostatku informací v této problematice.

V životě člověka s postižením zraku hraje fotografie významnou úlohu stejně jako u člověka zdravého. Dle slov Daniely Horníčkové se fotografie promítá do běžného života zrakově postižených díky společenskému přijímání fotografie jako jednoho z běžných prostředků komunikace mezi lidmi, zejména pak mezi mladou generací.³³ Především mladá generace zrakově postižených se nebojí využívat moderní technologie, které práci s fotografií usnadňují. Jedná se například o užívání počítačů, mobilních telefonů, scannerů, digitálních fotoaparátů a celé spektrum zvětšovacího zařízení.

Pro lidského jedince má fotografie další význam než jen formu komunikační. Fotografie, respektive fotoaparát, nás učí mnohé, od pochopení principu světla až po práci s rovinami díky zrcadlům umístěným ve fotoaparátu. Jak uvedl jeden nejmenovaný nevidomý fotograf v internetové diskusi „Konkrétně jsem přišel na to, že fotografie není nedostupnou a je výborným učebním nástrojem na pomoc lidem k lepšímu prostorovému představitelství a vzdělání o barvách. Též jde o velice dostupnou

³² FREEMAN, J: Fotografie v praxi, str. 9

³³ Dle rozhovoru z Danielou Horníčkovou dne 10. 3. 2009

formu umění. Která umožňuje tvořivé vyjadřování, a jelikož šlo o zrakově postižené, poskytuje nám, zrakově nepostiženým, velmi odlišný pohled na svět.“³⁴

2.3 Význam fotografie z pohledu lidí s těžkým zrakovým postižením

A jak samy osoby s těžkým zrakovým postižením vnímají fotografování?

Na tyto otázky mi pomohl odpovědět jeden z internetových zdrojů - *blog Flickr*, který pomáhá jednotlivcům na celém světě vytvořit skupinu lidí, které zajímá společné téma a nabízí jim prostor pro komunikaci se všemi, které toto téma zajímá. Jednou z těchto nově vzniklých skupin je i skupina zrakově postižených fotografů ve Velké Británii. V jedné z mnoha diskuzí, které na tomto blogu proběhly, bylo i téma „co přináší tvorba fotografie lidem se zrakovým postižením a jak pomáhá utvářet osobnost nevidomého člověka.“³⁵ Tuto diskuzi zahájil dotaz jedné nevidomé slečny s přezdívkou *D70sisters*, která diskuzi zahájila takto: „ Přemýšlím nad tím, jak fotografie napomáhá formovat tvou osobnost. Protože na mých fotografiích vše vypadá mnohem přesněji, ale pořád se snažím najít příležitost vyfotit skvělou fotografii. Také často vidím věci na fotce, které jsem při jejím vytvoření neviděla. Cítím, že kdybych neměla fotoaparát, přišla bych o krásu věcí ve světě.“³⁶

Reakcí na tento dotaz bylo velké množství. Na následujících řádcích jsou prezentovány vybrané reakce, které následovaly časově nejbliže po přidání tohoto dotazu do diskuze. (Plné znění reakcí naleznete v *příloze č.1*)

„Fotografie mi pomáhá registrovat menší (hlubší) detaily, které bych jinak vůbec neviděl (to je důvod proč obdivuji makro fotografii). Umožňuje mi spatřit a obdivovat opravdovou krásu světa ve kterém žijeme. Též mi pomáhá zapomenout na věci, které si nechci pamatovat, což je vždycky dobré. A obecně mě činí šťastným.“ Od Princess Bala Vera

³⁴ Dostupné z webové stránky: www.flickr.com/groups/vi-uk/discuss/72157603953295907, dne 23. 3. 2009 v 15hodin 05minut

³⁵ Dostupné z webové stránky: www.flickr.com/groups/vi-uk/discuss/72157603953295907

³⁶ Dostupné z webové stránky: www.flickr.com/groups/vi-uk/discuss/72157603953295907

„Fotografie mi občas pomáhá vnímat smyslem, který je jen částí mého nesmyslného běžného vidění. Viděla jsem jednou něco na pláži co mohla být lebka krávy nebo plastická taška, nebo bůh ví co. Když jsem si lehla na břeh s foťákem, začalo mi to být víc jasné, že to je hrouda ze stromu umytá nedávnou bouřkou. Otočila jsem se a zaujatě jsem objekt sledovala.“ anonym

„Je to skvělý nájemník mysli, vizualizování obrazů a plánování výsledku spouště a idey, kterou mám. Shledávám to jako důležité, jako příležitost záběru.“ Od SFB579.

„Jako ostatní i fotografie mi pomohla dívat se na svět okolo mě s novým zájmem ve tvar a formu. Od té doby co jsem si všiml celkových tvarů kolem sebe a nebyl jsem rozptylován detaily, musím přiznat, že dokonce slabý zrak může pomoci při kompozici. Je jasné, že některé detaily, které si přinesu domů, nejsou přesně co jsem očekával ani chtěl ! Též mě vždycky fascinovaly makrofotografie květin. Zamířil jsem fotoaparát na něco, co vypadalo že bude zajímavé, a často jsem byl šokován, jak je to zajímavé. Nedávná fotografie kamélie pokryté jinovatkou byla překvapující. Hrome, je jinovatka to jak vypadá ?“ Od vip_uc.

„Absolutně souhlasím s tím, že bych si viditelnou krásu nikdy tak neužil, kdybych neobjevil digitální fotografii.“ Od Brian Negus.

„Jednoduše vidět skrze fotoaparát nemohu. Vše ze scénérie, co mohu uchopit, mi činní potěšení a fotografická technologie mi k tomu pomáhá i ono uchopené popsat.“ Od Vince³⁷

2.4 Tvorba fotografií u lidí s těžkým zrakovým postižením

Postup tvorby fotografie u osob s těžkým zrakovým postižením nebyl doposud popsán v žádné odborné literatuře. Z toho důvodu vzniká řada nových zdrojů za použití moderních médií. Jedním z nich je internetový portál *blind photographers* vytvořený organizací nevidomých fotografů v USA.

Na stránkách této organizace nalezneme projekt *BlindSighted*, který se zaměřuje na rozvoj fotografie u lidí s postižením zraku. Na následujících řádcích uvádím postup

³⁷ www.flickr.com/groups/vi-uk/discuss/72157603953295907, dne 15.3.2009 v 16hodin 32minut

při fotografování dvou fotografů se zrakovým postižením. První postup se vztahuje k hledání objektu, popisuje používanou techniku při focení a vlastní postoj k fotografování. Druhý postup je rozdělen na dvě části. První se zabývá nastavením fotoaparátu s využitím moderních technologií a druhá část se věnuje volbě objektu a hledání kompozice.³⁸

1) Jsem terénní fotograf. Svou práci spatřuji ve vyhledávání zajímavých momentů a zachycení jich na film nebo v případě nedostatků zajímavých podmětů zachycení nesčetných nezajímavých momentů. Zajímavé mohou být různé věci, záleží na podmínkách. Krása, ironie, humor, nezvyklý úhel pohledu, novátorský oblek nebo osobní výraz.

Nejlépe pracuji, když mám plán. Nikdy nevím kdy budu přesně fotit v daný den, ale obvykle pracuji v rámci několika forem, a tyto formy řídí jak se vybavím a jak vizuálně odhadnu své okolí.

Jednu z forem co používám jsem nazvala „Corner tableau“.³⁹ Všechny fotky, které takto komponuji obsahují jako nosné téma škálu lidí stojících na rohu ulice. Rohy jsou obecně dobré místo pro fotografování dění na ulicích, protože jsou přirozenými shromaždišti lidí. Všichni lidé bez výjimky jsou nuceni se zde shromažďovat a navzájem se ovlivňují i když jde jen o neklidné pohledy. Jelikož chci čistý obraz obličeje, ale nemohu stát na silnici, fotím se střední délkou objektivu z druhé strany ulice se zoomem a tak mohu snímat detaily. Většinou snímám objekty obličejem k objektivu, jelikož řeč těla je důležitou součástí myšlenky v těchto situacích.

Roh jako takový se musí vybírat s citem. Pokud je oblast málo rušná nedocílíte dobrého poměru „kotle“ a zajímavých interakcí. Pokud je oblast rušná moc, auta vám blokují výhled na tak dlouhou vzdálenost a nemůžete sledovat co se děje. Naopak pokud je oblast rušná opravdu málo, lidé přechází ulice neopatrně mimo přechody a neshlukují se vám na rozích. Pokud si vyberete západní roh v pozdním odpoledni, obličeje budou pokroucené, jelikož sluneční svit, který se odráží v očích lidí zakrývá skutečné emoce.

³⁸ přeloženo z anglického originálu BlindSighted, který je dostupný na webové stránce <http://blog.blindphotographers.org/blindsighted-lodrorrigdzin/>

³⁹ Corner tableau = Rohové tablo

Obrázky ve většině případů vytvářím instinktivně. Držím spoušť na základě gest a změně v řeči těla a snažím zajímavé momenty předvídat raději než reagovat na ně. Nejsem schopna vidět všechny detaily ve fotoaparátu abych mohla posoudit výraz v obličeji na fotkách, tudíž nemám jinou volbu krom řeči těla.

Jiná forma, kterou používám je jednoduchá fotka hlavy nebo portrétu s odkazem na ulici. Pro tuto práci jdu ven a hledám zajímavé obličeje, nové obličeje nebo obličeje dělající zajímavou činnost.

Osvětlovací pravidla pro tvorbu portrétu používám v terénní činnosti, avšak musíte najít přirozenou situaci, která poskytuje dramatické osvětlení. Udělat obrázek tak jak si představuji bez správného světla v obličeji vyžaduje teleobjektiv.

Další důležitou věcí je fotoaparát s rychlým a přizpůsobivým automatickým ostřením. Obrazy hlav jsou častokrát zachytávány v pohybu, tudíž musím namířit fotoaparát na místo kde chci aby objekt byl umístěn. Musím spoléhat na autoostření, že zaostří objekt a protože na manuální ostření v těchto situacích není čas spoléhat.

Více tradiční forma je focení s přímou reflexí, kde fotíte s normálním nebo širokým objektivem a reagujete na situaci a fotíte jak rychle dokážete. Tuto formu mám velice ráda, ale je pro mne docela složitá a to kvůli vzdálenosti a problémům s periferním viděním. Vývoj na scéně je též pryč předtím než ho plně pochopím, jiné formy mi dovolují vidět vývoj scén a být připravenou.

Nastavení fotoaparátu je velice jednoduché. Použila jsem širokoúhlý objektiv, 24mm typický pro 35mm snímky jako Canon 5D. Manuálně jsem zaostřila do přibližné vzdálenosti snímání a nechala hloubkou ostrosti udělat zbytek. Ráda měním úhel focení abych se vyvarovala toho, že na každém snímku bude osoba ve stejném úhlu k fotoaparátu – půlka snímku prázdná a druhá půlka plná lidských hlav a ramen. Někdy zamírím fotoaparát dolů, jindy se přikrčím, někdy snímám s fotoaparátem daleko od mého oka. Cílem těchto různých technik je dostat takový úhel pohledu a takový snímek, který obrázek vyžaduje a neručí vývoj scény.

A pak jsou zde takové podivné věci, který odolávají jednoduché klasifikaci. Stejně jako moje další terénní fotografie, fotky zaujímají lidi, ale jsou též zaujímaní

netradičním snímkováním a světlem. Tyto fotky nemohu nikdy naplánovat, raději jsem kdekoli připravena na zachycení vizuálně zajímavých objektů.

Myslím, že jsem si jen částečně vědoma jak mé zrakové postižení ovlivňuje moji fotografickou činnost. Asi nejlepší přirovnání mého vidění pro ty co vidí normálně by mohlo a být slabozrakost. Vidím většinu věcí daleko ode mne, ale předměty od jisté velikosti nevidím vůbec. Nikdy jsem neviděl jinak respektive lépe než teď, tudíž pohled jakým vnímám svět je pohled kterým jsem ho vnímala vždy a fotografii jsem postavila na něm. Většina fotografií není založená na detailu. Nezkoumám detaily v hledáčku, naopak snímek je založen na celkovém pohledu na řeči těla objektu a znalosti lidského chování, které mi dovoluje odhadnout následující události. Výsledkem jsem mnohokrát velice překvapena, když se vrátím domů a podívám se na fotky, vidím poprvé čeho všeho jsem si na ulici nevšimla.

Můj fotoaparát je nastaven jako u vidomého člověka. Nic co dokážu nastavit na přístroj nenahradí moji poruchu vidění detailů, tudíž důležitou součástí fotoaparátu, které potřebuji rychlý systém automatického ostření s dostatkem ostrících bodů a chytré logiky tak abych mohla umístit objekt tam kam na snímku chci. S fotoaparátem pracuji docela odlišně od vidomých lidí, myslím, že si více pamatuji ovládání svého fotoaparátu, abych se vyhnula prohlížení ovládání když pracuji.⁴⁰

2) Vždycky jsem býval povahou dokumentární fotograf. Nikdy jsem neměl v oblibě ateliérovou práci, ani ve škole ne. A tak jsem dlouho hledal nástroje které mi pomohou fotit v terénu.

Dělal jsem cyklus o braillově písmu a vodících čarách z co možná nejkratší vzdáleností mého objektivu a prožíval jsem zajímavosti poskytované krajinou. Nastavil jsem objektiv a rozlišení s maximální vlnovou délkou dopředu k fotografovanému objektu, to způsobilo, že půlka snímku byla ostrá a zbývající půlka byla neostrá, dle toho jak jsem nastavil ostrost, především vertikálně.

⁴⁰ fotografie a originál článku naleznete v příloze č.10 a)

Používal jsem Meyerův The vOICe.⁴¹ Využíval jsem Nokii N82 se zabudovanou kamerou, pomocí níž jsem měnil objekty na zvukové vzory, které popisovaly tonalitu a tvar. Tuto techniku jsem používal při focení nejčastěji.

Když naleznu vhodný exponát zaměřím se na jeho okolí a za pomoci vOICe,⁴² odhadnu složitost terénu. Pokud používám manuální ostření, nastavím objektiv na minimální vzdálenost. Nedávno jsem si koupil fotoaparát Lumix LX3, kde využívám funkci autoostření s prioritou uzávěrky. Nastavím si základní expozici za pomoci mého syna a poté jej změním tak jak cítím. Výborná věc na vOICe systému je, že mohu „nahlédnout“ na obrazovce LCD, tudíž mám částečný přehled o složitosti a omezenou informaci o tonalitě. Většinu fotek jsem fotil černobíle, protože vOICe se zobrazuje pouze černé a bílé světlo.

Fotografie byly vytvořeny v Lightroom za pomoci mého asistenta (který mi byl přidělen od státu). Vložení na internet však provádím sám....⁴³

V rámci stejnojmenné nezávislé organizace ve Velké Británii vytvořil postup tvorby fotografie pro nevidomé jeden z jejich členů, nevidomý fotograf Ken Keen. Ten vytvořil následující manuál pro fotografování architektury fotografem s těžkým postižením zraku:

PRAXE A METODA PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ

za použití fotoaparátu s vysokým rozlišením s historickým procesem tisku:

1) VÝBĚR PROSTORU

Rozhodněte se o místu a prostoru a proveďte dostatečný průzkum o místě, aby jste byli seznámeni s objekty před příchodem na místo.

2) ČAS NA REALIZACI (přemýšlení)

Toto je příležitost se jen tak projít na místě a nasát atmosféru místa a složit si obraz fotografie v mysli.

3) NASTAVENÍ FOTOAPARÁTU

⁴¹ pozn.: hledáček s hlasovým výstupem

⁴² vOICe = Oracle Incentive Compensation

⁴³ originál článku naleznete v příloze č.10 c)

Nastavte fotoaparát pouze po hmatu s využitím stativu s drobnými úpravami hlavy, které usnadňují zjistit polohu šroubu, který zabezpečuje těžký fotoaparát v jedné poloze.

4) KOMPOZICE OBRAZU A NASTAVENÍ OPTIKY

Komponujte obraz na základě vašeho odhadu a zkušenosti! Konečné nastavení je uděláno pomocí dvou malých jasných světel, která jsou umístěna na obrázku, ale ukazují na fotoaparát. Tato světélka jsou vidět na spodku obrazovky pouze když není vidět objekt sám o sobě. Čočky jsou zaostřeny s ohledem na hloubku ostroty s předem vybranou aperturou třeba F32. Krátká tyčka s vhodnou délkou je použita pro měření vzdálenosti mezi předním a zadním standardem, jinak řečeno mezi objektivem a filmem. Zářez na tyčce pomáhá pro nastavení apertury objektivu.

5) STANOVENÍ EXPOZICE A VLASTNÍ EXPOZICE NA FILM

Expozice může být měřena s vhodným expozimetrem se záznamem vzatým ze stinných míst, kde je požadováno méně detailů (Zóna 111). Mělo by být možné číst obrazovku expozimetru za pomoci velmi výkonné osvětlovací lupy. Doporučený film pro historické fotografie je Ilford FP4 Plus ASA 124 hodnocen na ASA 32.

6) VÝVOJ FILMU

Vývoj 10x8 kinofilmu v nádržce pomocí Ilford PQ Developer trvá průměrně 2 minuty.

7) PŘÍPRAVA ART.PAPÍRU PRO TISK

Fabiano Artistico umělecký papír může být připraven pomocí 1% roztoku želatiny.

8) VÝBĚR VHODNÉHO HISTORICKÉHO POSTUPU A VLASTNÍ TISK

Výběr z mnoho dostupných historických postupů závisí na vaší osobní vizi objektu. Pokryjte papír chemickým roztokem a vysušte ho v temnotě. Když je suchý, přiložte negativ na ošetřený papír a umístěte ho pod skleněnou tabulku nebo vystavte obraz slunečnímu svitu nebo UV záření.⁴⁴

⁴⁴ Dokument zaslán od K.Keena, který v originálu naleznete v příloze č. 2

3. Umělecké výstavy a vlastní fotografická tvorba těžce zrakově postižených

3.1 Umělecké výstavy a fotografická tvorba lidí s těžkým postižením zraku v České republice

Výstav, které se zaměřují na uměleckou tvorbu lidí s postižením zraku v České republice mnoho nenajdeme. Například od roku 2000 se v Čechách dle internetového zpravodaje Newton uskutečnily pouze čtyři výstavy, o kterých psal veřejný tisk a jejíž autoři byly osoby s těžkým postižením zraku. Ve všech případech se jednalo o výstavy soch nebo užitého umění, jako byl například mediálně známý projekt *Design do tmy* nebo *Polygrafie v pohybu*.⁴⁵

Pokud zaměříme naši pozornost na fotografickou tvorbu lidí s těžkým postižením zraku, nalezneme po roce 1989 pouze jednu výstavu, o které byla zmínka v českém tisku. Jednalo se o výstavu fotografií pořízených dětmi z pražské školy Jaroslava Ježka.⁴⁶ Tato výstava vznikla díky fotografce Daniele Horníčkové, která dětem umožnila přístup k fotografickému vybavení a pomohla jim s tvorbou samotných vystavených fotografií.

Daniela Horníčková se fotografii lidí se zrakovým postižením věnuje od roku 1993, kdy začala pracovat jako vychovatelka na škole Jaroslava Ježka pro děti se zrakovým postižením. Její práce, jak sama uvádí, vznikla náhodou (viz rozhovor str.18) a postupem doby se rozrostla v projekt masivních rozměrů. Práce fotografky inspirovala režiséra a kameramana Miroslava Janka k natočení dokumentárních pořadů a dokonce celovečerního filmu pod názvem *Nespatřené*.⁴⁷

Aktivity Daniely Horníčkové byly zprvu jejím okolím přijímány chladně. Setkala se s nepochopením jak u rodičů, tak u vychovatelů a pedagogů. Postupem času se však postoje okolí, ve kterém umělkyně pracovala, začali měnit. Bylo patrné, že

⁴⁵ NEWTON = český internetový portál, který schraňuje publikované články ze všech médií

⁴⁶ Mladá fronta dnes – 29.9.1998, název článku *Galerie vystavuje fotografie, které pořídily nevidomé děti*

⁴⁷ www.divadelniflora.cz/2008/index.php?program033, dne 23.1.2009 v 18hodin 10minut

fotografování dětem přináší víc, než jen radost z něčeho „zakázaného“. Fotografie vyvolávala v dětech nadšení, podněcovala jejich zájem o okolí a rozvíjela motorické i orientační schopnosti dětí. Tyto výsledky postupem času byly patrné i v jiných aktivitách, kterých se děti účastnily.

Pro Danielu Horníčkovou bylo podstatné i to, že výsledkem její práce byl hodnotný exponát. Fotografie vyjadřovaly něco, co s člověkem hýbe. Šlo tedy o samo umění.⁴⁸

Na základě zkušeností z neinformovanosti v této oblasti se Daniela Horníčková rozhodla svou práci ukázat i široké veřejnosti. Se sbírkou pořízených fotografií uspořádala putovní výstavu po České republice a v rámci spolupráce s organizací Českých center uskutečnila výstavu i v New Yorku.⁴⁹

Její práce byla natolik působivá, že inspirovala k nejednomu rozhovoru na stránkách českého tisku, například v Revolver Revue nebo v Reflexu. V roce 1996 získala Daniela Horníčková možnost k natočení celovečerního filmu s režisérem a kameramanem Miroslavem Jankem.⁵⁰ Zrealizovaný film nesoucí název *Nespatřené* byl v roce 2009 nominován na cenu Českého lva v kategorii dokumentární film⁵¹

Její tvorbu a přístup k fotografii nevidomých nejlépe ilustruje následující rozhovor a fotografie, které naleznete v příloze č.3:

ROZHOVOR č.1

DANIELA HORNÍČKOVÁ

dne 10.3.2009 v Praze

Jak dlouho se již sama věnujete fotografii?

Fotografii jsem se začala věnovat po ukončení maturity, kdy jsem se rozhodla jako fotografka vyučit. Ve fotografii jsem pokračovala i nadále,

⁴⁸ z rozhovoru s Danielou Horníčkovou dne 10.3.2009

⁴⁹ Informace o Českém centru v New Yorku – www.czechcenter.com

⁵⁰ www.divadelniflora.cz/2008/index.php?program033, dne 23.1.2009 v 18hodin 25minut

⁵¹ <http://aktualne.centrum.cz/kultura/film/clanek.phtml?id=628144>, dne 18.3.2008 v 19hodin 5minut

když jsem se ve Francii rozhodla, že si své znalosti ještě prohloubím na vysoké škole, kterou jsem tak dostudovala.

Kdy a kde jste se poprvé začala zajímat o fotografii u lidí s postižením zraku?

K tomu došlo náhodně. Jako fotograf na volné noze jsem se dostala do problematické finanční situace, která mě přivedla na myšlenku, že si najdu další práci na noc a přes den se budu věnovat fotografii. Naskytla se mi příležitost práce noční vychovatelky ve škole pro děti s postižením zraku a já ji využila. Děti věděly, že nejsem jako ostatní paní vychovatelky, věděly, že jsem fotograf, a to je lákalo. Chtěly si to, co jim všichni zakazovali vyzkoušet, a já jim to jen umožnila.

Jak na Vás zapůsobila jejich výsledná práce?

Z fotek, které děti pořídily jsem byla nadšená. Byla v nich obrovská síla.

V čem vnímáte smysl vizuálního umění, konkrétně fotografie, u lidí, kteří mají právě vizuální handicap?

Umění je vždy hra, která je nesmyslná, proto je to umění.

Trochu filozofická otázka, které se ale neubráním. Co pro Vás znamená slovo umění?

Zprofanované slovo. Pro mě to je osobní pocit, dotýkání, tím ale nemyslím, žádné sladké dotýkání naučnými frázemi. Je to něco, co s člověkem hýbe, dráždí, burcuje. Například příroda není umění, je krásná sama o sobě.

Co je podle Vás nejdůležitější u fotografie lidí s vadami zraku?

Vzájemný vztah mezi citem a zájmem.

Co je nejčastějším námětem jejich fotografií?

Fotí to, co mají zažité, dalo by se říct, že fotí jejich představu životní skutečnosti.

Pracujete při Vaší práci s nějakou metodikou?

Fotka je o pocitu, a když jí nevnímáte, nemůžete ji pochopit.

S jakou odezvou od okolí jste se při své práci setkala?

Ve škole, kde jsem pracovala, jsem se ze strany pedagogů nesetkala s velkým pochopením. Častovali mě slovy, že jsem blázen a nechápali, proč to dělám. „Vždyť jim to k ničemu nebude“ říkali.

A proč to děláte?

Pro umění a tvorbu. Když jsem s nevidomými dětmi začala fotit, bylo to nové a bylo to tabu. To je hnalo, motivovalo, chtěli to dělat už jen proto, že jim to okolí zakazovalo a přitom výsledek byl úžasný. V dnešní době je to už jiné. Je to běžné. Nevidomí si mezi sebou posílají fotky přes telefon. Berou to jako běžnou součást komunikace.

Na mě to trochu působí, jako by každý nevidomý člověk měl dar pro fotografii. Jak si to vysvětlujete?

Ne každé slepé dítě umí fotit. Jsou tam rozdíly stejné jako u vidících.

Jakou techniku při své práci používáte?

V současné době jsem byla donucena zabřednout do digitální fotografie, ale v dobách kdy jsem začínala s dětmi fotografovat, jsem jim pořídila fotoaparát -automat s hlasovým výstupem.

3.2 Umělecké výstavy a fotografická tvorba lidí s těžkým postižením zraku v zahraničí

Pokud se podíváme na stejnou oblast prezentace fotografií lidí se zrakovým postižením do zahraničí, nalezneme bezesporu více aktivit, které se na toto téma

pořádaly. Jednou z výrazných osobností v této oblasti je fotograf, „vizuální umělec a sociální manažer“⁵² Tony Deifell. Ve své knize *Seeing beyond sight* popisuje Deifell pětiletou práci se studenty ze školy Governor Morehead school pro nevidomé v Severní Karolině. V publikaci uvádí řadu fotek svých studentů, kteří v letech 1992 až 1997 fotografovali v rámci jím vytvořeného projektu. Tyto fotky poté v roce 2007 začaly spolu s vydanou knihou obíhat výstavní síně a galerie po USA.⁵³ (fotografie viz příloha č.4)

Projekt Tonyho Deifella na Governor Morehead school může nejlépe popsat sám autor. Z následujícího rozhovoru je patrné, jakým způsobem Tony Deifell přistupuje ke své práci a k projektu, který před více než 17lety začal.

ROZHOVOR č.2

TONY DEIFELL

proběhl emailovou formou 5.3.09

*Ve svém projektu a následně vydané knize *Seeing beyond sight* upozorňujete na to, že správný fotograf má vidět za hranice zraku. Co znamená pohled za hranice zraku?*

Náplní projektu je otázka *kolik toho můžeme spatřit, aniž bychom to zachytili zrakem*. Učil jsme slepé studenty fotografii na počátku 90-tých let, ale oni mě naučili vidět stylem, který jsem si nikdy nepředstavoval.

Chronicle Book publikovalo knihu, která byla výsledkem práce za poslední rok. Nejen proto se o nás hodně psalo. Uvedu například německý měsíčník *Utne Magazine*, který popsal naši knihu slovy: „unikátní síla.“ Fastcompany.com o knize napsal: „důvtipné, vášnivé, zábavné a ano, krásné.“ Časopis *Shambhala Sun* napsal: „Kniha vám dá pohled – a pohled ještě jeden – jak vnímáte a co předpokládáte.“

⁵² DEIFELL, T.: *Seeing beyond sight*, obal zadní strany

⁵³ www.seeingbeyondsight.org/SVN, dne 3.1.2009 ve 23hodin 31minut

Všechno krásná slova, ale měli byste to vidět sami! Vypráví se zde příběh poškozených náctiletých dětí, ale ve skutečnosti je to příběh o tom, co vidíme a nevidíme my na tomto světě. Práce je v mnoha směrech záležitostí i spirituální.

Projekt „Seeing Beyond Sight“ vznikl za velké podpory *Ned&Onet komunity*. V *Ned* na tom pracovalo mnoho lidí, a tady jsou jejich výpovědi.⁵⁴ V zásadě se jednalo o jednoduché cvičení, jak jinak vstoupit do světa. Všechno co děláte, děláte se zavázanýma očima a tvoříte fotografie se všemi smysly co máte – s výjimkou zraku. Je zde spousta příkladných, vzorkových učebních plánů pro skupinové nebo třídní aktivity.

Nyní také pracuji na filmu, ve kterém chci zachytit, jak jsou na tom studenti dnes. Prozatím máme 71 minutový videoklip.⁵⁵

Jak jste učil slepé studenty fotografii?

Jednoduše jsem jim dal fotoaparát a zeptal se, co chtějí fotit. Jako učitelé jsme se učili také. Hlavně odlišný přístup ve vysvětlování principů fotografování. Věřili jsem v něco zdánlivě protikladného – že mohou komunikovat vizuálně, třebaže mají omezený zrak.

OK, tady je více pragmatické vysvětlení.

I když většina studentů nebyla schopná zachytit světlo, všichni byli schopni cítit teplo, které produkuje a všichni rozuměli tomu, jak pracuje slunce. Mohli jsme jim vysvětlit, jak spouští u fotoaparátu otevřou závěrku na dobu dostatečně dlouhou, aby sluneční světlo otisklo obraz na povrch filmu. Používali jsme též přirovnání k nahrávání zvuku, protože hudba je velkou částí života každého studenta. Řekli jsme jim, že světlo prochází vzduchem a odráží se od povrchu stejně jako zvuk. Skutečná výzva při

⁵⁴ poznámka autora: Tony Deifell ve svém rozhovoru zaslal odkaz na webové stránky, které se ve větší míře zabírají projektem, který vytvořil proto, aby si zdravá veřejnost mohla vyzkoušet tvorbu fotografie nevidomých. Zde vytvořil jednotlivé kroky, které by účastníci tohoto projektu (dobrovolníci ze všech zemí) měli při práci dodržovat – jednotlivé body naleznete v příloze č.5

⁵⁵ k nahlédnutí na webových stránkách www.seeingbeyondsight.org/film.

učení viditelného světa fotografie byla uklidněna schopnostmi studentů načrtnout známou oblast výrazu. Pro nějaké slovní konvence jsem dodržoval fotografickou terminologii, jako je čočka, závěrka, expozimetr, aparatura. Obzvláště nápomocné slovo *sestavit* nám umožnilo vysvětlit, jak fotografie využívá některé stejné principy jako hudba nebo psaní.

S jakým filmem jste při své práci pracoval?

Studenti častokrát chtěli, aby jejich obrazy byly barevné a někteří studenti se pokusili rozpoznat obraz dle barvy uvnitř jejich osoby. Avšak častěji jsme fotili B/W (černobílé) fotografie a studenti se tak Protože se vývoj fotek provádí v absolutní tmě, měli slepí studenti výhodu oproti těm, co mají zrak. Tito měli často problém s navíjením filmu na kotouč, aniž by spoléhali na svůj zrak.

Jaké byly reakce na Vaši tvorbu? Jak byste ohodnotil úspěch projektu Seeing-Beyond-Sight (SBS) Dosáhl projekt svého cíle?

Bylo to nad mé očekávání dobré (avšak nikoliv bez námahy a práce).

Měli jsme článek v NY Times book review, ke kterému nám v nakladatelství Chronicle Books řekli, že v případě knih se to stává jen zřídka. Měli jsme stohy výtisků reportáží z NPR⁵⁶ do časopisů jako Utne, Fast Company, COLORS a Edutopia, stejně jako LA Times a Blatimore Sun, SF Chronicle a dalších. Většina fotografických knih se prodá kolem 2000 výtisků nebo méně, SBS prodala přes 5000 našich knih, které se stále prodávají.

Dodnes tisíce lidí přichází pro nové události a další rozhovory SBS. Stovky lidí po světě dosáhly za hranice své komfortní zóny a se zavázanýma očima si zkoušejí vytvářet fotografie využitím všech svých smyslů vyjma zraku. Což miluji, lidé tvoří mezioborové spojitosti,

⁵⁶ NPR = National public radio, k nahlédnutí na webových stránkách www.npr.org

mezipříběh – Rabbi dal Yom Kipporovi kázání o knize, presbiteriánský pastor ji použil pro své kázání, pestrá paleta skupin, o kterých bych nikdy neřekl, že je slepecká fotografie zaujme, mě prosila o rozhovor.⁵⁷ Doufal jsem, že tento projekt nebude bagatelizován na věc nemohoucích, ale že lidé uvidí příběhy těchto studentů a jak vidí a nevidí. Všichni jsme se od těch druhých něčemu naučili. Všichni jsme měli hodnotné pohledy. Není zde prostor pro slitování, ale jen pro pochopení.

Jiný projekt stejného zaměření vznikl v mezinárodní organizaci Lighthouse v New Yorku. Plným názvem Lighthouse International je organizace, která sdružuje a pomáhá lidem s postižením zraku po celém světě, organizuje dobročinné akce, pořádá přednášky, kurzy, školení a podobně.⁵⁸ Jednou z jejich aktivit byl fotografický kurz pro dospělé s těžkým postižením zraku *Seeing with photography*. Tento kurz zavedl námět k vytvoření publikace s názvem *Shooting blind – photographs by the visually impaired*, která je výsledkem tohoto kurzu. Kniha předkládá fotografie a rozhovory jednotlivých nevidomých fotografů a přibližuje téma veřejnosti.⁵⁹ (foto viz příloha č.6)

Dalším fotografem a zároveň učitelem je učitel ze školy Texas school for the blind and visual impairment Carrell Grigsby, který začal fotografii vyučovat jako podpůrný prostředek pro zlepšení zrakové ostrosti a zachování zbylého vidění.⁶⁰

V neposlední řadě je svou činností velmi zajímavé sdružení „Disabled Photographer’s society“ působící v Anglii. Její činnost sdružuje všechny fotografy, jak profesionální, tak amatérské, kteří mají jistý druh postižení. Vedoucím sekce zaštiťující fotografy s vadou zraku je Ken Keen, který je sám registrován jako nevidomý, sám fotografuje, vystavuje a publikuje.⁶¹ Jeho tvorba natolik fascinuje veřejnost, že o něm vyšel i dokument v Japonské televizi (informativní dopis zaslán

⁵⁷ Například Planned Parenthood state konferenc (statní konference pro plánované početí), personál ze společnosti pro péči o pokožku, reprezentanti prodeje společnosti pro poskytování finančních služeb, masérská škola, velká internetová firma

⁵⁸ www.lighthouse.org/aboutus/, dne 4.3.2009 v 10hodin 16minut

⁵⁹ HOAGLAND, E.: *Shooting blind – photographs by the visually impaired*

⁶⁰ DEIFELL, T.: *Seeing beyond sight*, str.150

⁶¹ www.disabledphotographers.co.uk/whatis.html, dne 4.3.2009 v 11hodin, 49minut

K.Keenem viz *příloha č.7*) a následně i článek, který nazval „Ven z temnoty“. Článek popisuje jeho cestu k fotografii jakožto nevidomého umělce a obsahuje řadu jeho fotografií, které jsou známé v oblasti fotografování architektury.

Ken Keen FRPS začal ztrácet zrak před devíti lety. Nebojácně vytvořil spektrum technik, které mu umožňují i nadále pokračovat v práci fotografa. Díky Fellow of the Disabled Photographer's Society⁶² jsou ve Fenton House do konce srpna k vidění jeho inspirující reprezentace církevní architektury tištěné využitím alternativních postupů.

Tato výstava je malým výběrem obrázků vzatých z mnohem většího cyklu fotografií sakrální architektury. Obrazy nemají vyjadřovat pouhý záznam, ale oslavu historie a tajuplnost středověké architektury, na které lidé pracovali po celá staletí. Sakrální architektuře se věnoval v dávných dobách i věhlasný myslitel Spinoza. Spinoza podtrhuje filozofii umění, která se dá aplikovat na umění fotografie u nevidomých: „*Nelíbit či líbit, ale porozumět.*“ Ven z Temnoty, titulek výstavy pochází z první kapitoly knihy Genesis a odkazuje na vzkvétající církevní architekturu po době temna, mé osobní snahy o překonání ztráty zraku.⁶³

„V těchto obrazech hraje svoji roli vize, tvořivost, estetické cítění a um. Je nás mnoho těch, kteří se sdružují kolem seminářů alternativní fotografie vedené Terry Kingem FRPS, těch kteří mají tyto poučky jako základ svoji práce a přístupu k fotografii.“⁶⁴

Ve stejné organizaci působí i další nevidomý fotograf Mike Barbour (fotografie viz *příloha č.9*).

⁶² společnost pro postižené fotografy

⁶³ RPS Journal July/August 2008

⁶⁴ RPS Journal July/August 2008, Celou verzi článku naleznete v *příloze č.8* v originální anglické verzi a v přeložené české verzi

ROZHOVOR č.3

MIKE BARBOURE

dne 6.11.2008 v Glasgow

Jaké je Vaše zrakové postižení?

Jsem registrovaný jako nevidomý. Mám použitelné množství zbytkového zraku na mém levém oku, pravé oko je však opravdu nevidomé.

Jak dlouho se zajímáte o fotografii?

Zajímám se o fotografii již dlouhou dobu. Využívám film na diapozitivu již od roku 1965. Používám Fujichrome sunsia 400 ISO, takže mohu pohybovat předměty, což je můj další úchvatný koníček.

Jaké další fotografické vybavení používáte?

Moje vybavení je Canon EOS 500 a objektivy s rozlišením 28 – 90 mm, který využívám nejčastěji a 70 – 300 mm.

Co nejčastěji fotografujete?

Lidi moc nefotografuji, a to proto, že nemohu vidět výraz jejich obličeje. Rád ale fotím budovy, přírodu a rostliny.

Používáte nějaké další vybavení, například při projekci či vyvolání filmu?

Používám projektor na diapozitivu, obrazovku o 19“ a čtecí přístroj, který promítá snímky na obrazovku. Také jsem si koupil Summit Photofix snímkový scanner, který mi umožňuje přehrát fotografie do počítače. To je i způsob, jak každoročně zasílám fotografie do společnosti Disabled

Photographers na výstavě. Dále mám zkrácené, urovnané a upravované fotografie za použití softwaru Photo Impressions 6, dále používám ZoomText software, který mi umožňuje display rozšířit.

Máte nějaký manuál, příručku, radu jak fotografovat?

Neznám žádné manuály pro fotografii lidí se zrakovým postižením. Dostal jsem pár rad od lidí, kteří mě znají. Myslím, že je to proto, že špatně, resp. vůbec nevidím. Nevidím mnoho detailů, kteří ostatní lidé vidí, a proto se soustředím na celkovou rovnováhu snímku. Detaily, které nejsou přítomné po dlouhý čas, jsou pro mě nevyužitelné.

Co pro Vás znamená fotografie?

Fotografie je jeden z mých tří koníčků, ty další jsou hudba a cestování. Dohromady dělají v mém životě harmonii. Občas vidím na fotografii víc než jsem mohl zaznamenat na místě dění. Mohu vidět víc, když jsem v dějišti, což je pro mne přidaný benefit.

Další stejnojmenná organizace Disabled Photographer působí ve Spojených státech amerických a snaží se o vzájemný dialog mezi organizacemi navzájem.

Za zmínku rozhodně stojí mladá umělkyně, fotografka a lektorka fotografických workshopů Julia Capes, která svou aktivitu představuje zejména ve skotském Edinburghu.⁶⁵

Do těchto programů se dále naplno pustila například Národní galerie ve Skotsku, která každý rok uspořádá řadu výstav a workshopů pro lidi s postižením zraku. Jedním z nich je každoročně pořádaný workshop Henriho Cartier-Bressona, který je zaměřen především na digitální fotografii a její počítačové zpracování.⁶⁶

⁶⁵ www.julianacapes.co.uk/

⁶⁶ www.nationalgalleries.org/education/project/6:221/522/

Dalším zajímavým organizátorem fotografických workshopů a výstav pro lidi s postižením zraku je organizace pod záštitou Cardiffské Univerzity školy Optometrie a Vizuální vědy Sight of emotion. Aktivita této organizace jsou v tomto směru pestré. Snaží se zejména o zahájení dialogu mezi zdravě vidící populací, o sdružování nevidomých fotografů a předávání si informací navzájem, podporu a vzdělávání veřejnost v problematice umělecké tvorby lidí se zrakovým postižením.⁶⁷

⁶⁷ www.cardiff.ac.uk/news/articles/sight-of-emotion.html

Závěr

V bakalářské práci jsem se věnovala otázkám tvorby vizuálního umění lidí s těžkým postižením zraku.

Práce je členěna do tří kapitol. V první kapitole se zaměřuji na popsání problematiky vnímání vizuálního umění lidmi s těžkým postižením zraku. V podkapitolách se zabývám problematikou klasifikace pojmu těžké zrakové postižení a jeho vlivu na psychický vývoj jedince. Dále v této kapitole popisuji problematiku vnímání vizuálního umění s přihlédnutím na význam vizuální tvorby v život člověka.

Druhá kapitola se zaměřuje na specifika fotografie a její význam, vliv a specifika při tvorbě lidmi s těžkým postižením zraku. Rovněž předkládá jednotlivé postupy a způsoby tvorby fotografie jednotlivých autorů.

Ve třetí kapitole se snažím získané poznatky shrnout a poukázat na výslednou tvorbu nevidomých fotografů. Snažím se zde zaznamenat prosazení těchto fotografů na poli výtvarného umění. V této kapitole se víc než v předešlých dvou využívám získaných poznatků z rozhovorů od osob, které mají k této problematice nejbližší. Pro srovnání je zde ukázán pohled jak ze strany lektorů fotografie, kteří pracují se skupinou lidí se zrakovým postižením, tak ze strany samotných nevidomých fotografů. V neposlední řadě zde ukazují i jednotlivé prezentace fotografií lidí s těžkým zrakovým postižením v České republice i v zahraničí.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku vytváření vizuálního umění lidí s těžkým zrakovým postižením, kdy se úzce specializuje na tvorbu fotografií. Popisuje klasifikaci zrakových vad, vliv zrakové vady na psychiku jedince, význam vizuálního umění a význam fotografie v životě člověka. Dále se věnuje jednotlivým postupům fotografické tvorby lidí s těžkým postižením zraku a poslední část je zaměřena na prezentaci vizuálního umění lidí s vadami zraku v podobě uměleckých výstav.

Summary

The bachelor thesis focuses on the topic of creating visual arts by visually impaired people, more specifically on photography. The paper describes different types of visual disorders and their influence on the mentality of man and discusses the importance of visual arts and photography in human life. Moreover, it deals with the processes of creating photography by people with serious visual disorders and the last chapter is focused on the presentations of such visual art to the public in the form of art exhibitions.

Seznam použité literatury

- VÁGNEROVÁ, M.: Oftalmopsychologie dětského věku, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1995, 1.vydání, ISBN 80-7184-053-X
- VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika, Paido, Brno 2004, 2. vydání, ISBN 80-7315-071-9
- DEIFELL, T.: *Seeing beyond sight*, Chronicle books, 2007, San Francisco, ISBN 0-8118-5349-7
- HOAGLAND, E.: *Shooting blind – photographs by the visually impaired*, Aperture, 2002, New York, ISBN 0-89381-994-8
- FREEMAN, J.: Fotografie v praxi, Rebo Productions, Česlice 2000, 2.vydání, ISBN 80-7234-141-3, str. 9
- SONTAGOVÁ, S: O fotografii, Paseka, Praha 2002, 1.vydání ISBN 80-7185-471-9
- HAMADOVÁ; KVĚTOŇOVÁ; NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie, Brno 2007, 2. vydání, ISBN 978-80-7315-159-1
- VAGNEROVÁ, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese, Portál, Praha 2004, 3.vydání, ISBN 80-7178-802-3
- BLAŽEK, B.; OLMROVÁ, J.: Krása a bolest, Panorama, Praha 1985, 1.vydání
- DANČÁKOVÁ, M.: Ateliér hmatového modelování, Brno 1999, Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Diplomová práce
- Dostupné z webové stránky:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Um%C4%9Bn%C3%AD>, dne 19.3.2009 v 11:32
- ŠICKOVÁ-FABRICI, J.: Základy arteterapie, Portál, Praha 2002, ISBN 80-7178-616-0, str.14
- SLAVÍK, J.: Umění zážitku, zážitek umění – teorie a praxe artefiletiky 1.díl, Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, ISBN 80-7290-066-8
- READ, H.: Výchova uměním, SPN, Praha 1967, str. 15
- RPS Journal, č. July/August, 2008

Dostupné z webové stránky:

www.blind.net/g0000000.htm, dne 21.3.2009 v 17:12

Dostupné z webové stránky:

www.nationalgalleries.org/education/project/6:221/522/

Dostupné z webové stránky:

www.cardiff.ac.uk/news/articles/sight-of-emotion.html, dne 12.3.2009 v 9:22

Dostupné z webové stránky:

www.seeingbeyondsight.org/SVN, dne 3.1.2009 ve 23:31

Dostupné z webové stránky: www.lighthouse.org/aboutus/, dne 4.3.2009 v 10:16

Dostupné z webové stránky:

www.disabledphotographers.co.uk/whatis.html, dne 4.3.2009 v 11:49

Dostupné z webové stránky: www.julianacapes.co.uk, dne 12.1.2009

Dostupné z webové stránky:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Um%C4%9Bn%C3%AD>, dne 8.2.2009

HORNÍČKOVÁ, D: Fotografie je pro mě jako sen, Revolver revue, 1993, str.143, č.23
ISSN – 1210 – 2881

SMÝKAL, J.: Hovory s rodiči- dostupné z webové stránky:

<http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha07t.htm>, dne 8.3.2009 ve 12:08

Dostupné z webové stránky:

<http://aktualne.centrum.cz/kultura/film/clanek.phtml?id=628144>, dne 18.3.2008

Dostupné z webové stránky:

<http://blog.blindphotographers.org/blindsighted-lodrorigdzin/>, dne 18.3.2009

Dostupné z webové stránky:

www.flickr.com/groups/vi-uk/discuss/72157603953295907, dne 23.3.2009 v 15:05

Seznam příloh

Příloha č.1

Originál chatu z internetového portálu Flickr

Příloha č.2

Originál manuálu tvorby fotografií architektury pro nevidomé fotografy od Kena Keena

Příloha č.3

Fotografie pořízené nevidomými dětmi za spolupráce fotografky Daniely Horníčkové

Příloha č.4

Fotografie pořízené nevidomými studenty za spolupráce fotografa Tonyho Deifella

Příloha č.5

Návod pro vyzkoušení práce nevidomého fotografa pro člověka vidícího od Tony Deifella

Příloha č.6

Fotografie z publikace Shooting blind pořízené nevidomými fotografy

Příloha č.7

Doklad o spolupráci s Kenem Keenem a fotografie od autora

Příloha č.8

Ken Keen – pokračování článku Ven z temnoty (originál, překlad)

Příloha č.9

Fotografie Mika Barbora

Příloha č.10

Pokračování článku o možných postupech fotografování lidí s postižením zraku

Příloha č.1

originál příspěvků z chatu Flickr

"As visually impaired I just wondered how photography helps you personally? Because of my photography I now look at things more closely and am always looking for an opportunity to take a great photograph. I also often see things in the photograph I have not seen when taking it. I feel if I didn't have photography I would miss a lot of the beautiful things in the world." - Posted at 4:50PM, 20 February 2008 PDT

"If I don't have a camera with me, I'd say the mind of a photographer is a great thing to cultivate. Because my other senses enable me to take photos better - not that I'm an expert or anything - I believe my appreciation of all aspects of what's around me, not just the visual, come into play."

"Also, sometimes photography can help make sense of something that was just a piece of nonsense to my ordinary sight. I saw something on the beach one time, which could have been a cow's skull, or a plastic bag, or goodness knows what. When I lay on the shingle with my camera, it became clear that it was actually a lump of tree that had been washed up in a recent gale. Turned out to be quite an interesting found object, and I'll put it up here if I can find it again."

"It's a great occupier of the mind, visualising the image and planning the outcome of shots and ideas that you have. I find this as important as just the opportunist shots."

"Like others, photography has helped me look at the world around me with a new interest in shape and form. I even wonder if having poor vision can help in composition since I see the overall shape and don't get distracted by the detail. Of course, sometimes the detail I carry back home isn't quite what I expected or wanted! Macro photos of flowers have also been fascinating for me. I point the camera at something that looks as though it's interesting and am often startled at just how interesting it is. A recent shot of a camellia covered in frost was a total surprise. Gosh, is that what frost looks like!"

"I'm absolutely convinced I'd not enjoy the visual beauty around me anything like as much as I do without my discovery of digital photography."

"Photography helps me spot smaller details that I'd never ever have seen before (which is why I adore macro photography). It makes me see the real beauty of the world that we live in and appreciate it more. It also helps me forget what I wish not to remember. Which is always good. Generally it makes me happy."

"What we have found in particular is that photography, far from being inaccessible, is an excellent learning tool for helping people appreciate their spatial awareness, and educates about colour. It is also a very accessible art form that allows creative expression, and because of a visual impairment, a very different view of the world for sighted viewers."

"Simply put, the camera sees, sometimes, things I can't. It's a bit of a pig to find out that even my eyes can sometimes see better than the camera and it won't take the shot I want, but that's for another day."

"Everything from scanning the mail to taking pleasure in my environment is helped more and more by photographic technology of some description. So there are at least 3 strands to it for me..."

- 1. The boring business of dealing with the bills and the Council and what not*
- 2. Recording scenes or objects in a fairly straightforward manner to keep a record of some event, and maybe to help me see it Berger*
- 3. Making images with more artistic aims in view (large book to follow!)."*

Příloha č.2

*Photography of Sacred and Secular Architecture
A Routine & Method for the Visually Impaired
(Using a Large Format Camera and Historical Printing Processes)*

Choose the location.

Decide on the location and carry out sufficient research as to be familiar with the subject prior to arrival on site.

Time for contemplation

This is the opportunity for just 'walking the site' so as to get the feel of the place and compose an image in the mind.

Setting up the camera.

Set up the camera by 'touch alone' using a tripod with a minor modification to the head to facilitate the location of the bolts that securely fix the heavy camera in place.

Composing the picture and Focusing the lens.

Compose the picture initially by guesswork and experience! Final adjustments being made by the use of two small bright lights, these are placed in the picture, but pointing towards the camera. It is just possible to see these lights twinkling on the ground glass screen when it is not possible to see the image itself. The lens is focussed by taking advantage of the depth of field available with the aperture of choice, e.g. f32. A short stick cut to the appropriate length is used to measure the distance between the front and rear standards, in other words between the lens and the film. A notch on the stick is an aid to setting the aperture on the lens.

Determine the Exposure and expose the film.

The exposure can be measured with a suitable spot meter with a reading taken from the shadow area where a little detail is required on the negative (i.e. Zone 111) It should just about be possible to read the screen on the meter with the aid of a very powerful illuminated magnifier. The recommended film for most historical processes is Ilford FP4 Plus ASA 125 rated at ASA 32.

Develop the film.

Develop the 10x8 sheet film in a tray using Ilford PQ Developer for an average time of two minutes.

Prepare Art Paper for Printing.

For example, Fabriano Artistico art paper can be prepared by sizing with a 1% solution of Gelatine.

Select an appropriate Historical Process and print.

There are many historic processes from which to choose depending on your own personal vision of the subject. Coat the paper with the chemical solution, dry in the dark. When dry, place the negative in contact with the coated paper and under a sheet of glass or a contact frame expose to the sun or a UV light.

If any of the above sounds complicated it really is not, it is more difficult to write and describe than it is to do it.

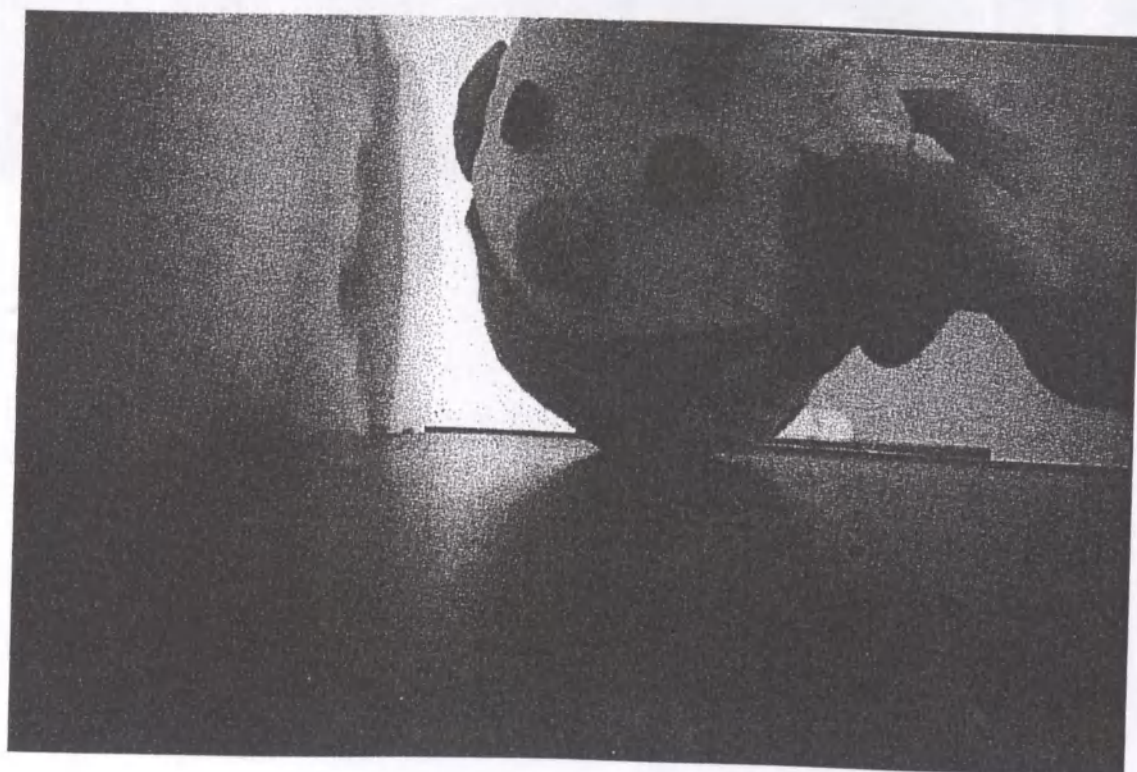
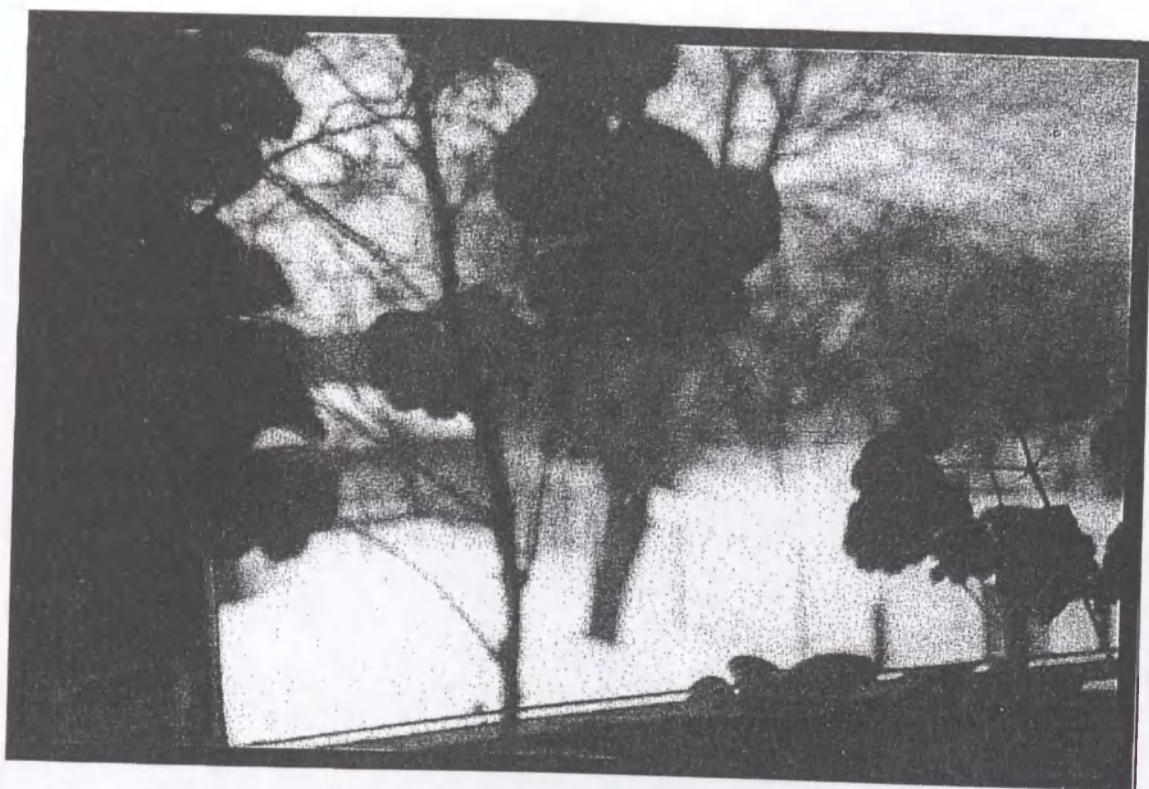
Ken Keen F.R.P.S., F.D.P.S.

Příloha č.3 a)

Fotografie vytvořené dětmi se zrakovým postižením z pražské školy Jaroslava Ježka v Praze v letech 1993 – 1995 za spolupráce s Danielou Horníčkovou.

*Fotografie vytvořené dětmi se zrakovým postižením z pražské školy Jaroslava Ježka
v Praze v letech 1993 – 1995 za spolupráce s Danielou Horníčkovou.*

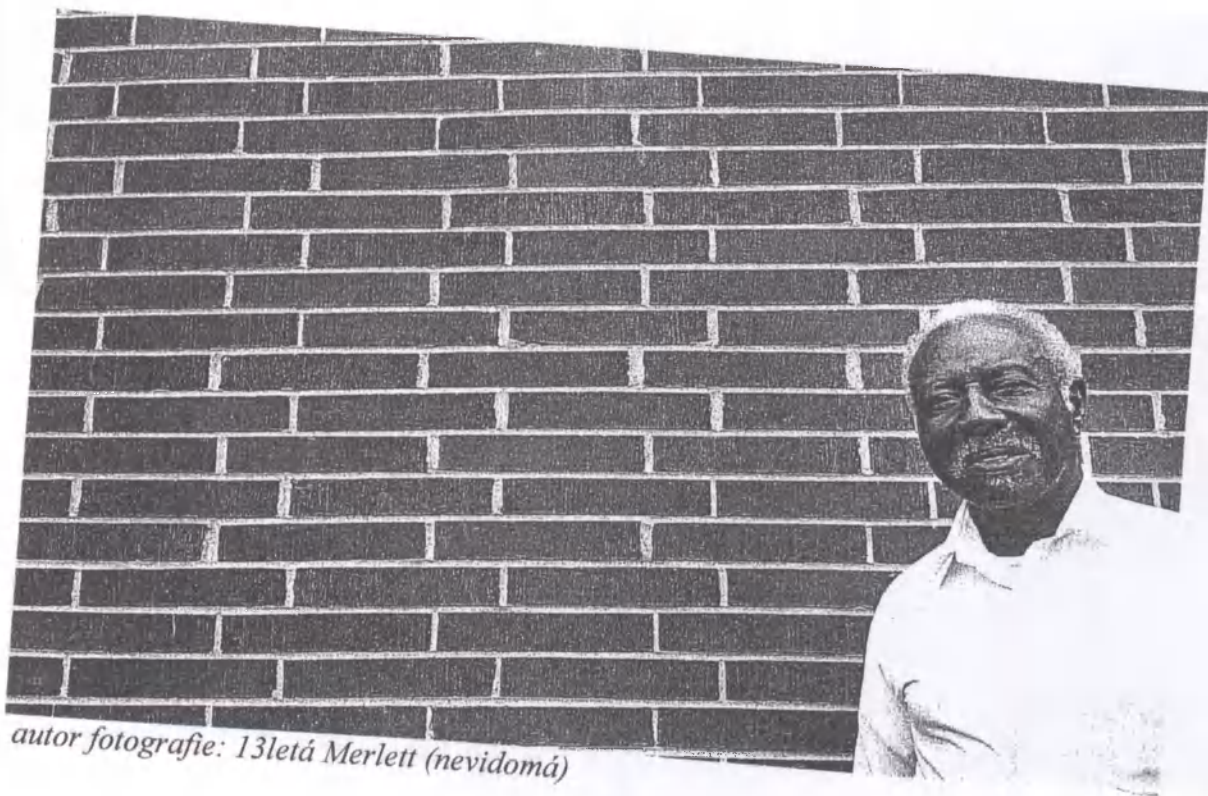
Příloha č.3 b)

Fotografie vytvořena spolupracovníkem Daniely Horníčkové.

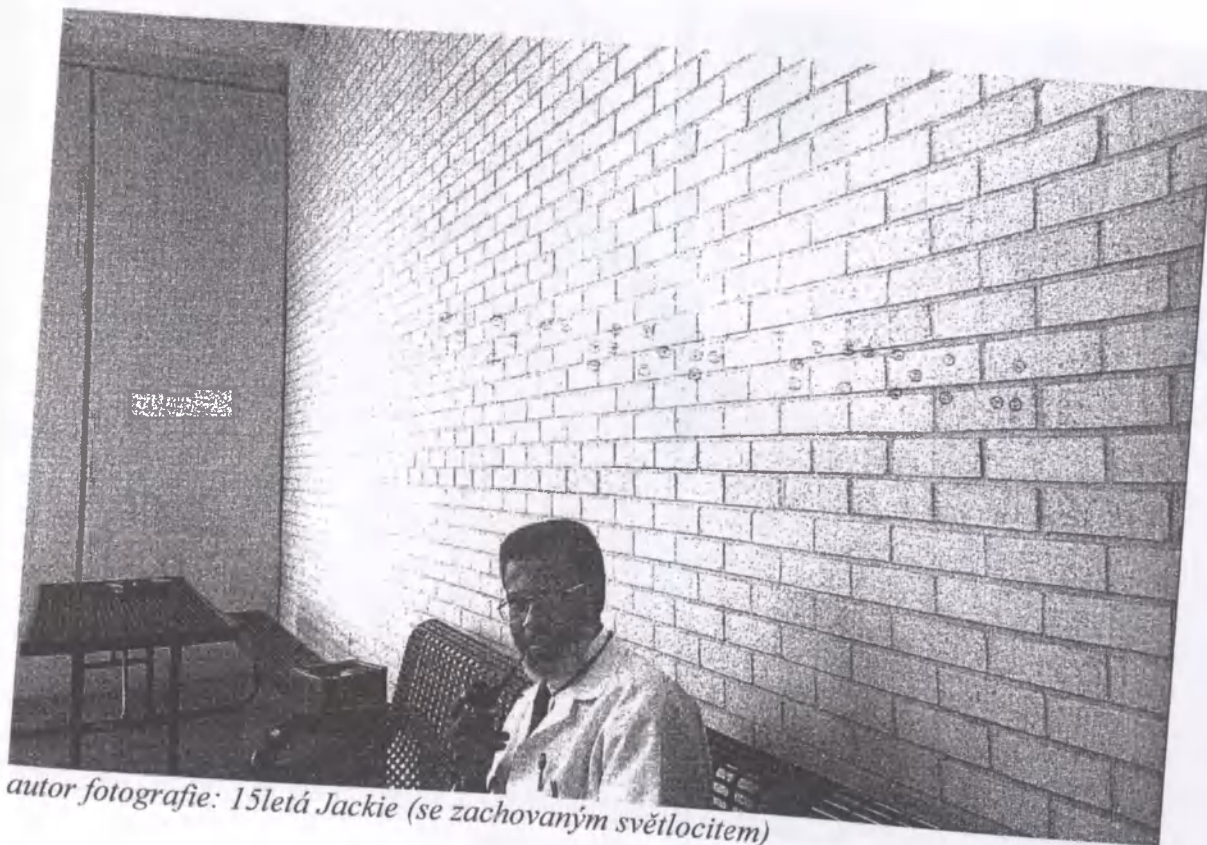

Autor fotografie: Evgen Bavčar (nevidomý fotograf)

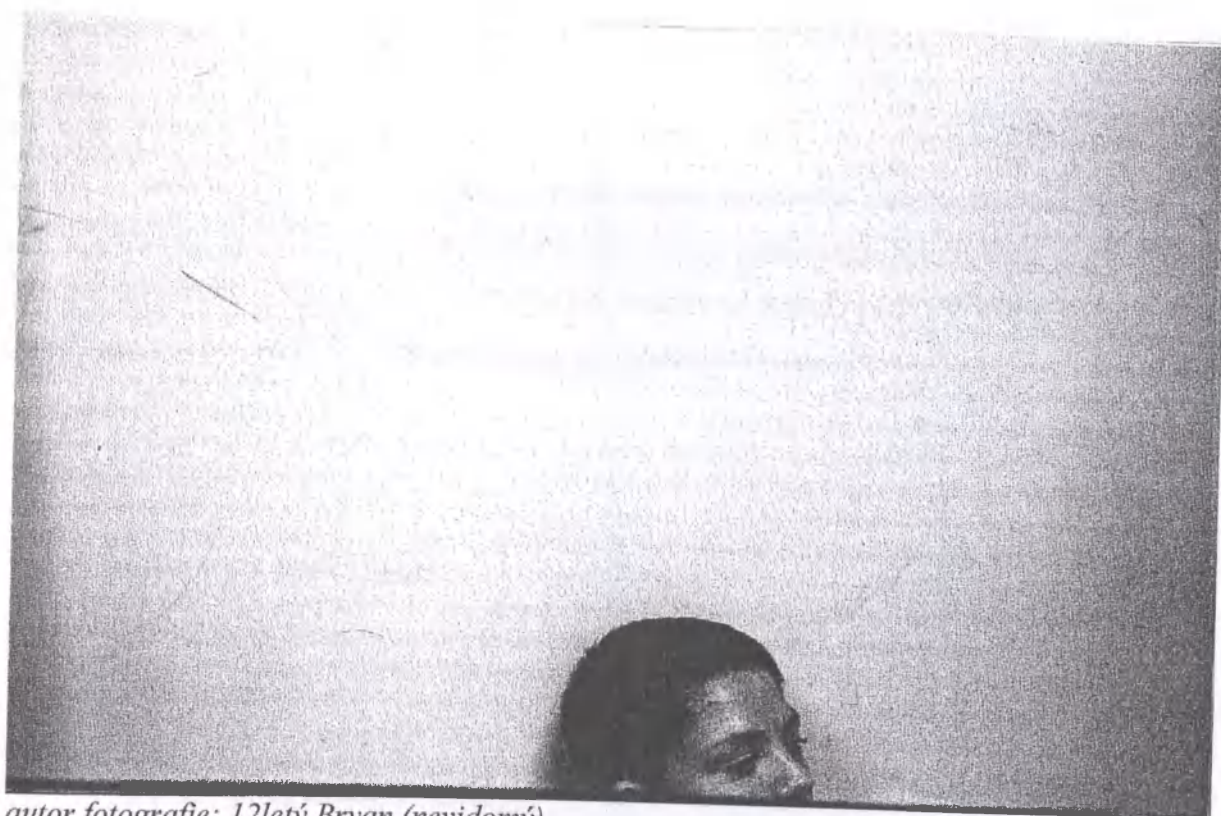
Příloha č.4

autor fotografie: 13letá Merlett (nevidomá)

autor fotografie: 15letá Jackie (se zachovaným světlocitem)

autor fotografie: 12letý Bryan (nevidomý)

autor fotografie: 19letá Tracey (se zachovaným světlocitem)

Příloha č.5

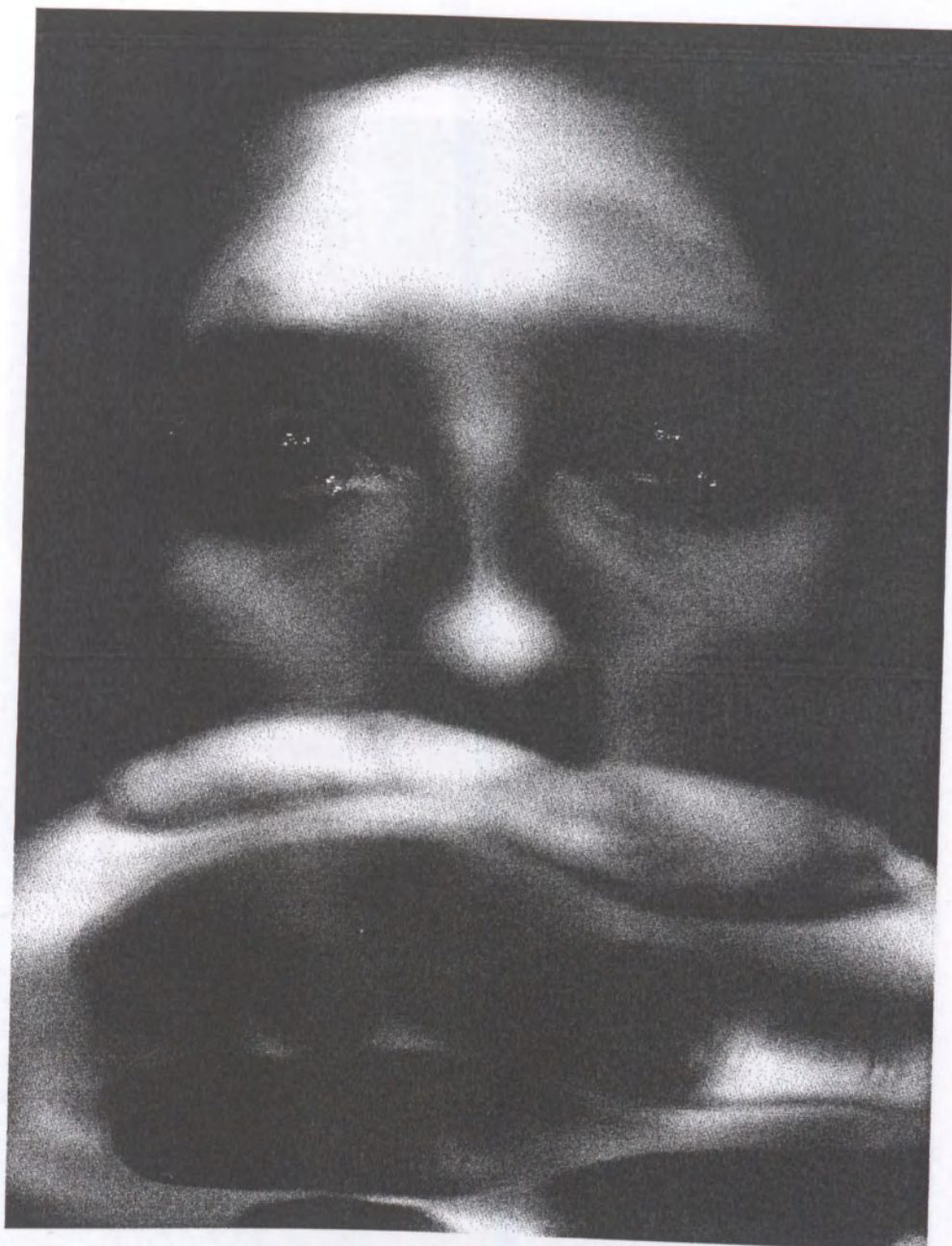
Tony Deifell ve svém rozhovoru zaslal odkaz na webové stránky, které se ve větší míře zabírají projektem, který vytvořil proto, aby si zdravá veřejnost mohla vyzkoušet tvorbu fotografie nevidomých. Zde vytvořil jednotlivé kroky, kteří by účastníci tohoto projektu (dobrovolníci ze všech zemí) měli při práci dodržovat:

FIVE SIMPLE GUIDELINES:

- 1. Blindfold yourself.*
- 2. Go out in public and make your way in the world (go one block, one hour or one roll of film; go with a friend or alone)*
- 3. Photograph things you notice. And, just notice.*
- 4. Embrace the whole experience as much as the picture taking.*
- 5. Share your story“ for each photograph, write a caption about your experience. (Write several paragraphs if you want)*

Na uvedených webových stránkách si můžeme přečíst jednotlivé práce tak, jak je popisují sami aktéři: <http://backupdelta.omidyar.net/g roup/soundshadows/news/16> .“

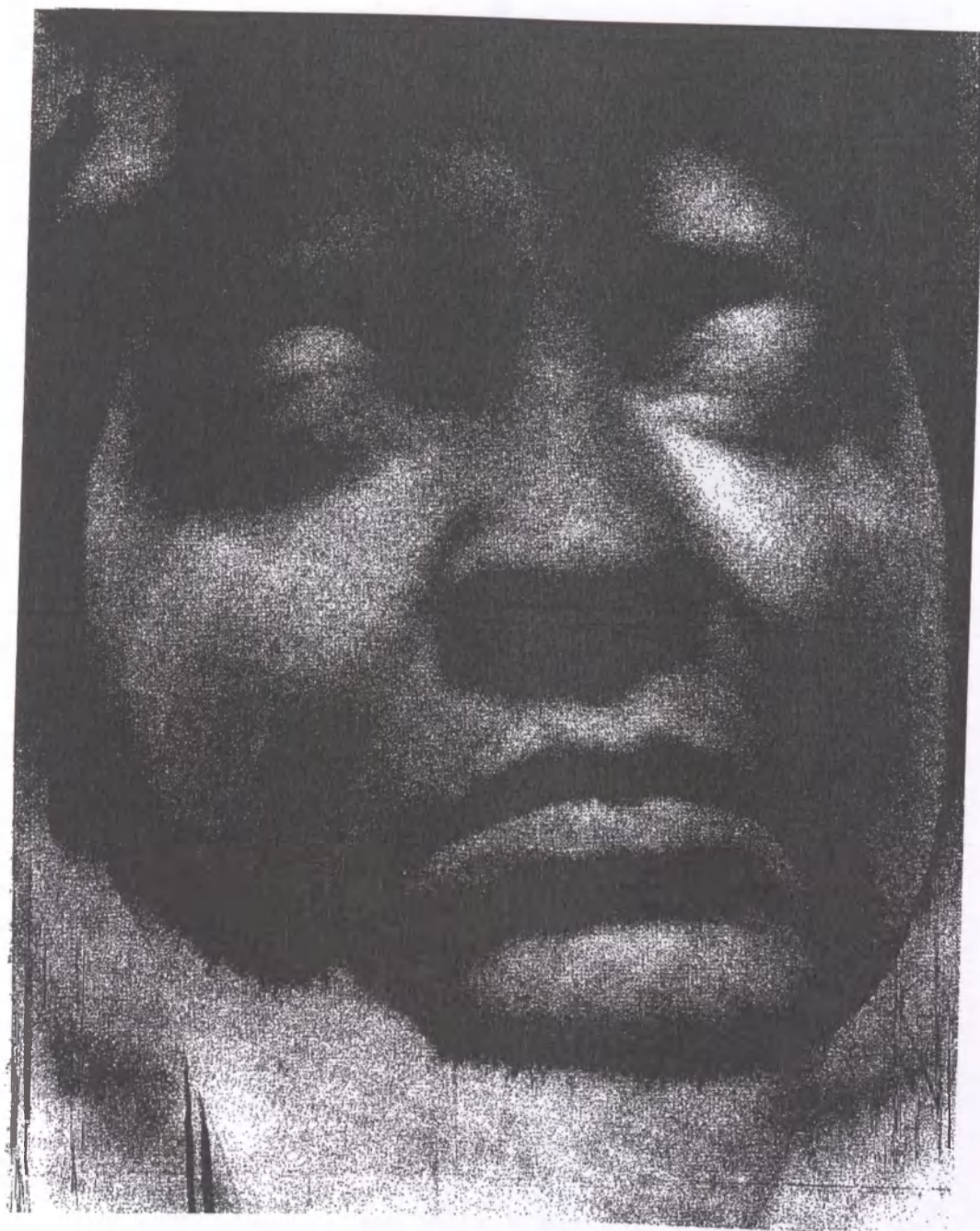
Příloha č.6

Fotografie z publikace Shooting blind

*Autoportrét nevidomé fotografky Esmin Chen
(Fotografie z publikace Shooting blind)*

Fotografie z publikace Shooting blind

Fotografie z publikace Shooting blind

Příloha č.7 a)

K E N K E E N

FRPS, FDPS
Fellow of the Royal Photographic Society
Fellow of the Disabled Photographer's Society

Aneta Merkova
Flat 3 Room 1
Gluncaple Road
Dumfries DG1 4ZW
7th November 2008

Dear Aneta

I enclose a few pictures and an article taken from magazines.

I cut them out to reduce the cost of postage.

Please remember that the magazine copies can never be as good as the original Art Prints. For the past ten years I have been making pictures of sacred buildings (Holy Places) I exhibit my work around the country and lecture on the subject. I would emphasise again that I do not work digitally but use a traditional film camera and print using a variety of historic processes.

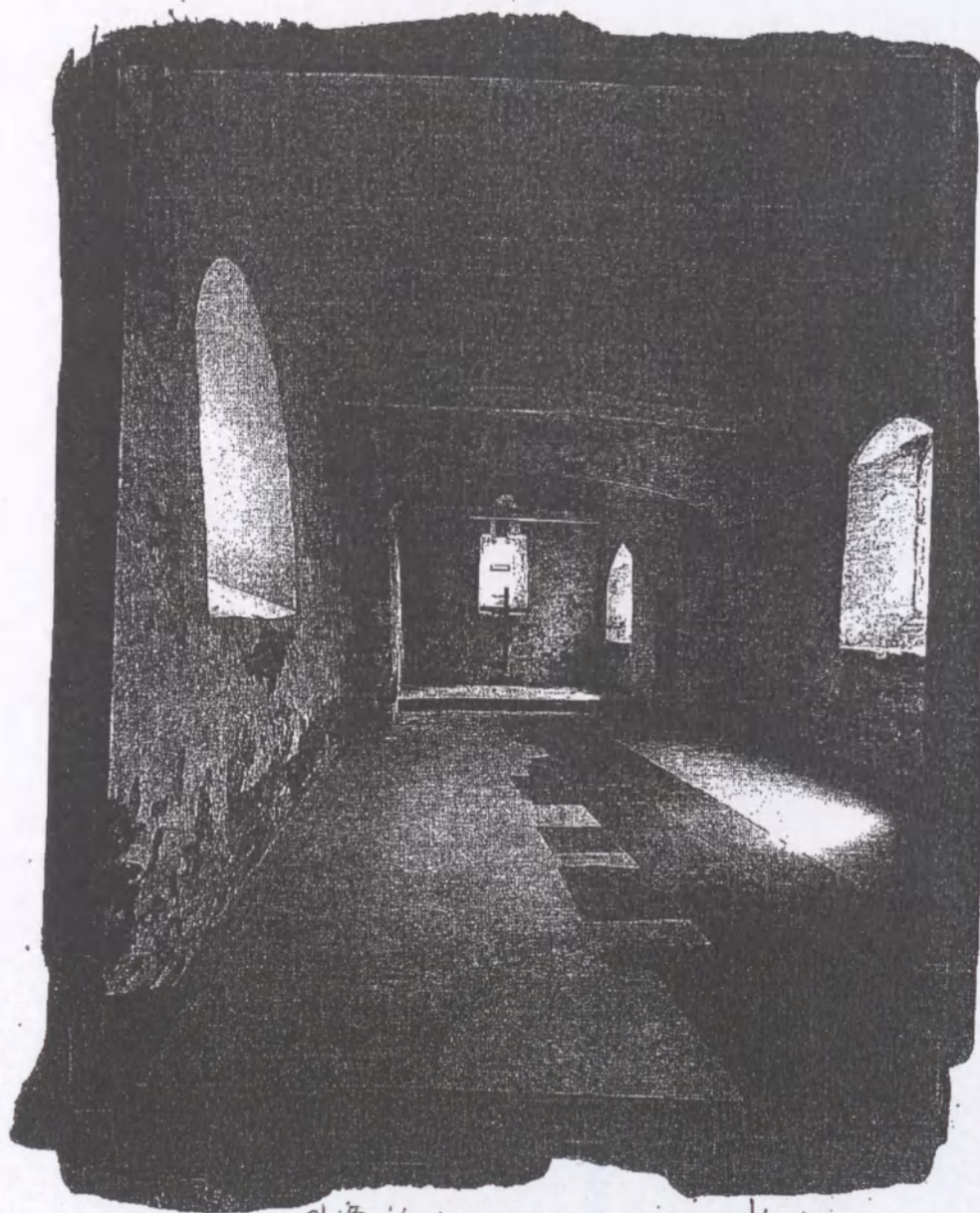
I am happy to give more information if required.

With Kind Regards

Ken Keen

“Penmayne” 65 Windsor Road Gerrards Cross Bucks SL9 7NL
Tel: 01753 886036
email: ken.keen.333@btinternet.com

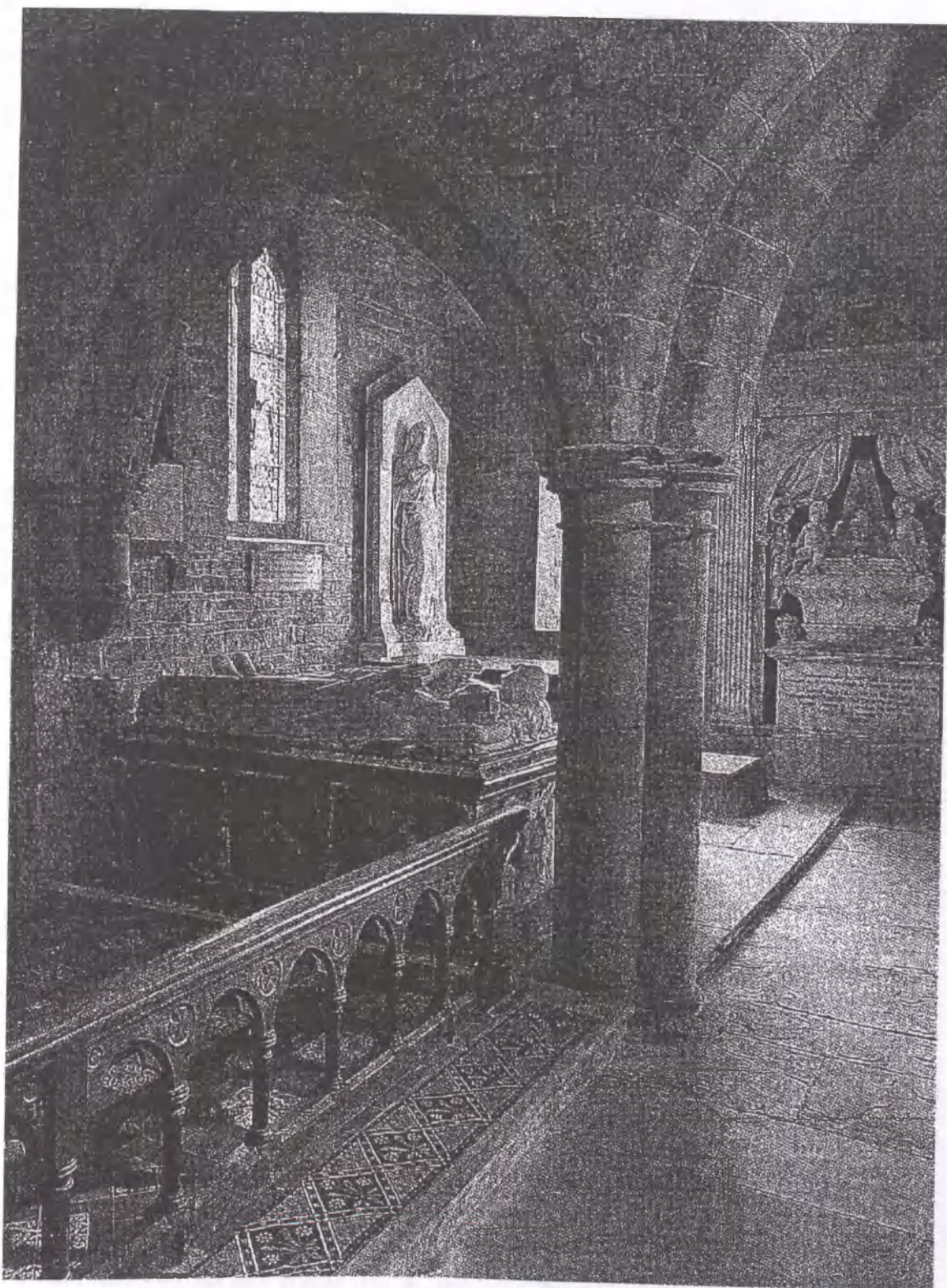
Příloha č.7 b)

St. Bartholomew's Old Church
Lower Sion.

Ken Keen
MAY 07

Autor fotografie: Ken Keen (registrován jako nevidomý)

Autor fotografie: Ken Keen (registrován jako nevidomý)

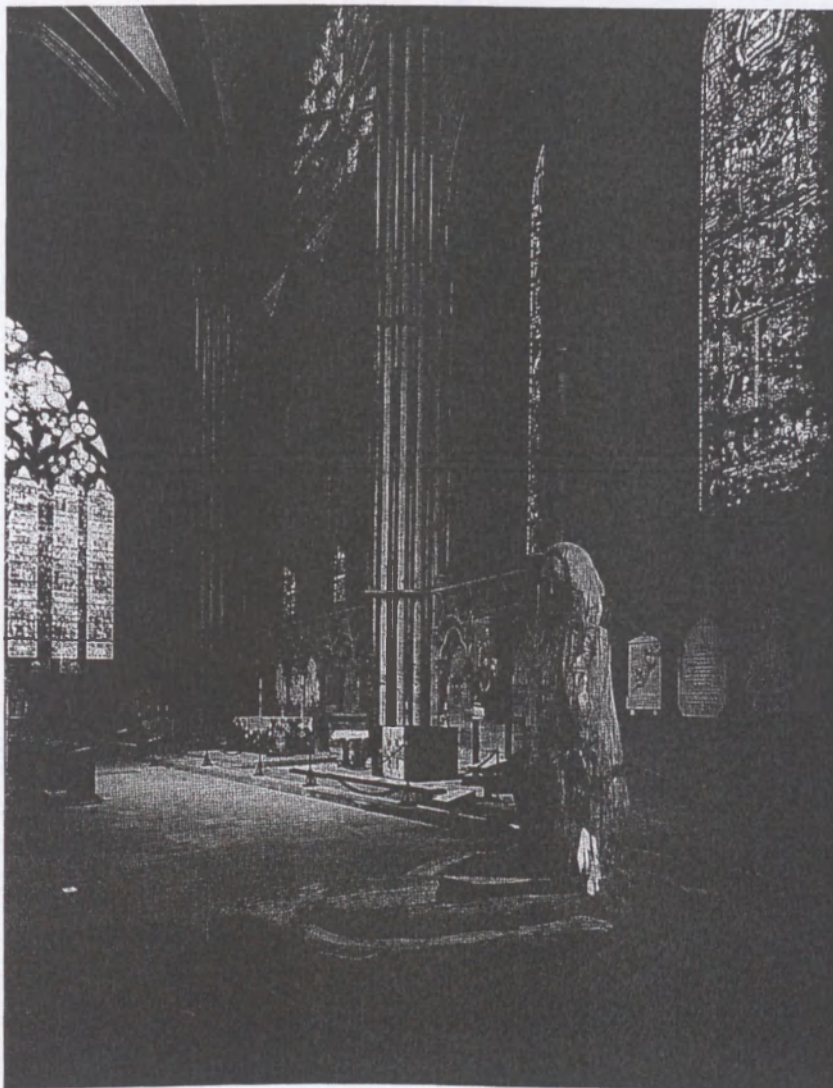
Příloha č.8 a)

Originál článku zaslané Kenem Keenem

FENTON HOUSE KEN KEEN FRPS

OUT OF THE DARKNESS

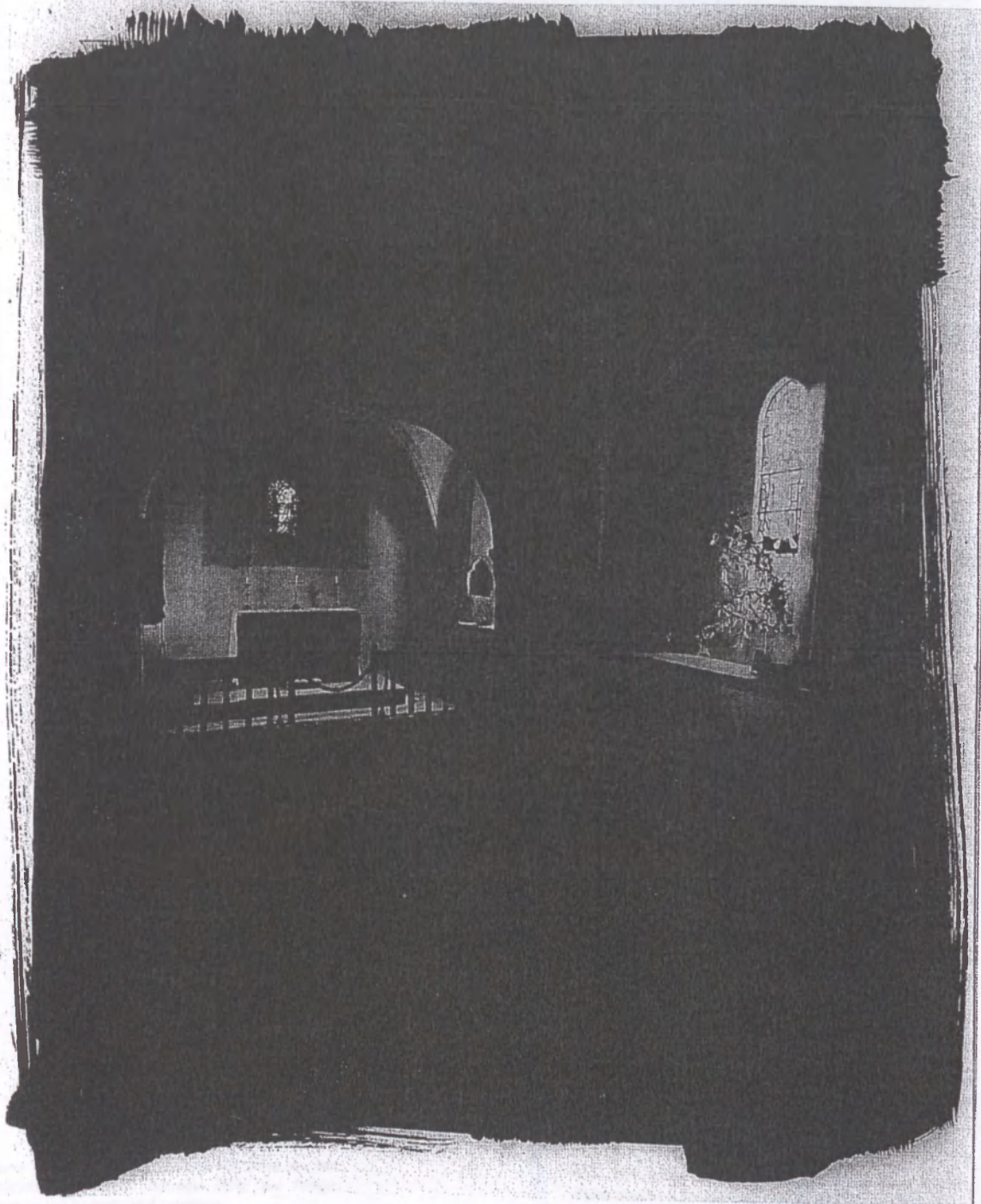
Ken Keen FRPS began to lose his sight nine years ago. Undaunted, he has developed a range of techniques which have enabled him to continue with his photography practice to this day. A Fellow of the Disabled Photographers' Society, his inspiring representations of ecclesiastical architecture, printed using alternative processes, are on display at Fenton House throughout August

This exhibition is a small selection of images taken from a much larger series on sacred architecture. The pictures are not intended as a mere record, but as a celebration of the history and mystery of these medieval buildings, in which people have worshipped over the centuries. The philosophy underlying the photography is Spinoza's: 'Not to dislike nor to like, but to understand'.

Out of the Darkness, the exhibition's title, comes from the first chapter of *Genesis*, and refers to the flowering of ecclesiastical architecture after the dark ages; my own endeavours to overcome my loss of sight; and the fact that the prints are produced in the sun.

A purist technical approach can often fail to bring out the mystery or romance in a scene, or place it in its

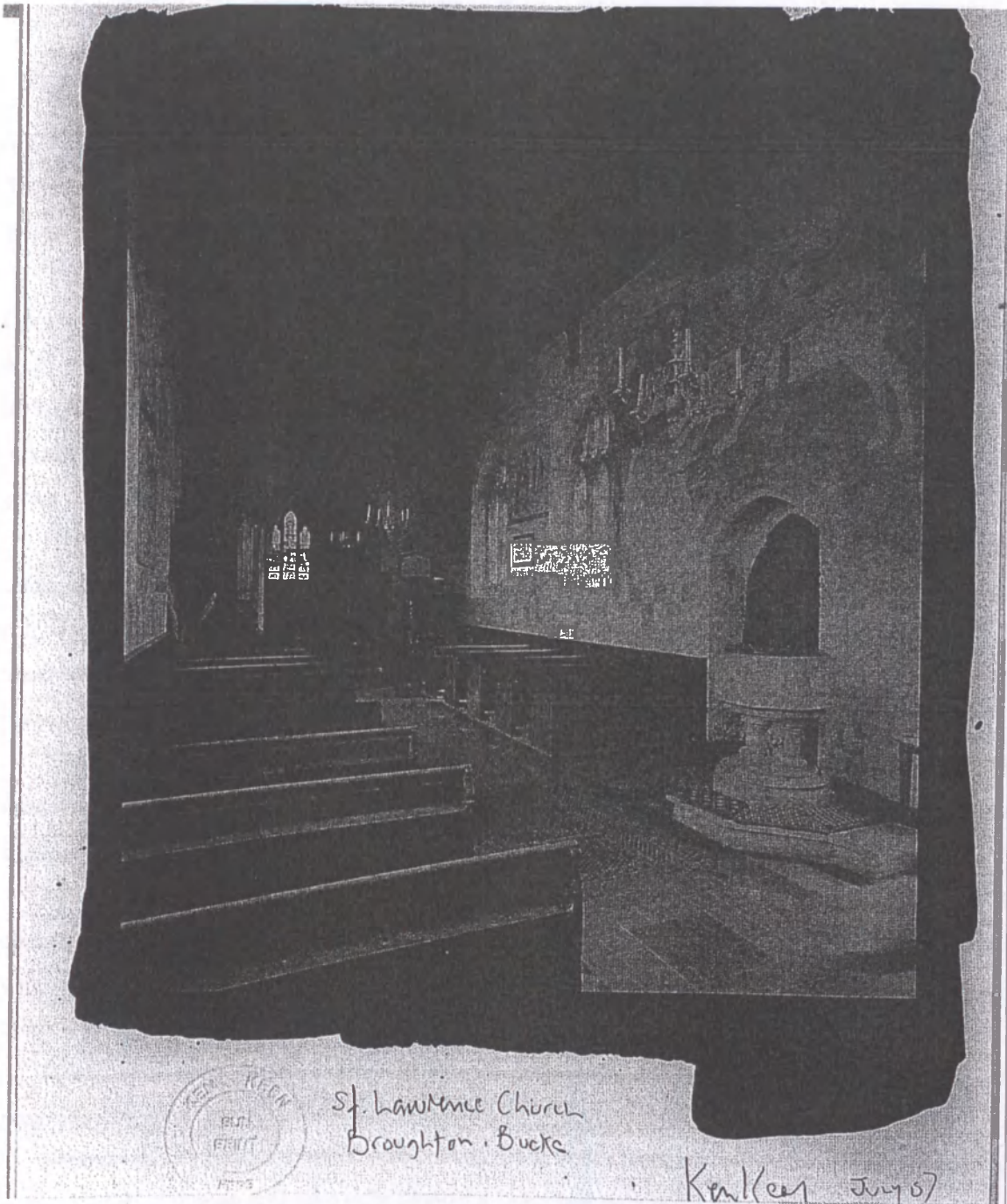

historical or cultural context. These are pictures where 'vision', creative and aesthetic sensitivity, and craft, all play their part. There are a number of us, often people who have been associated with alternative photography workshops run by Terry King FRPS, who have these precepts as the basis of their work and approach to photography.

We have formed a small group. Called Il

Laboratorio, after the Italian for studio or workshop, our exhibited work has to meet its high standards, and I am glad to say that others have found our work to be both beautiful and inspiring.

Another aspect of our approach is that our sight and perception of contrast is limited to that of a 10 stop characteristic curve. Many try to extend the photograph to include minor details in the darkest

St. Lawrence Church
Broughton, Bucks

Ken Keen July 07

corners of an image, but this is not what we see. Including such detail detracts from the image, removing the mystery and romance.

I was moved when I discovered that the Don Production Company intended to make a programme, for the *Inspiring Europeans* series on the NHK Japanese television channel, on the way I

had overcome my loss of sight through my determination for my work to be judged against all comers, rather than as the work of a 'disabled' photographer. Equally, I hope that my work will be inspiring to all comers. 'The people who walked in darkness have seen a great light'. (Isaiah ch 9 vs 2).

Ken Keen FRPS

Příloha č.8b)

Překlad článku od Kena Keena

Ven z temnoty

Ken Keen FRPS začal ztrácet zrak před devíti lety. Nebojácně vytvořil spektrum technik, které mu umožňují i nadále pokračovat v práci fotografa. Díky Fellow of the Disabled Photographer's Society (společnost pro postižené fotografy) jsou ve Fenton House do konce srpna k vidění jeho inspirující representace církevní architektury tištěné využitím alternativních postupů.

Tato výstava je malý výběr obrázků vzatých z mnohem většího cyklu sakrální architektury. Obrazy nemají vyjadřovat pouhý záznam, avšak oslavu historie a tajuplnost této středověké architektury, na které lidé pracovali přes století. Spinoza podtrhuje filozofii fotografie :„ Nelíbit či líbit, ale porozumět.“ Ven z Temnoty, titlek výstavy pochází z první kapitoly knihy Genesis a odkazuje se na z kvétající církevní architekturu po době temna, mé osobní snahy o překonání ztráty zraku a fakt, že grafika byla vytvořena v *SUN printu*.

Čistě technický přístup může často selhat při pokusu vyzdvižení mystérií nebo romantiky scény nebo pro umístění díla do historického a kulturního kontextu. V těchto obrazech hrají svoji roli vize, tvořivost, estetické cítění a um. Je nás mnoho těch, kteří se sdružují kolem seminářů alternativní fotografie vedené Terry King FRPS, těch kteří mají tyto poučky jako základ svoji práce a přístupu k fotografii.

Utvořili jsme malou skupinu. Nazývá se Il Laboratorio po italském stylu studii a seminářů, naše vystavované práce musí dodržovat vysoké standardy a jsem rád, že mohu říct, že ostatní shledali naši práci krásnou a inspirující.

Druhý aspekt našeho přístupu je že zrak a vnímání kontrastu je omezeno na 10 charakteristických křivek. Bylo zde mnoho pokusů s rozšířením fotografie o malé detaily v tmavých rozích obrazu, avšak toto není co nevidíme. Pokud fotografie obsahuje tyto detaily ubírá ji to na kvalitě odstraněním záhadnosti a romantiky.

Přestěhoval jsem se když jsem zjistil, že Don Production Company má v plánu vytvořit programovou sérii Inspiring Europeans (inspirující evropané) pro NHK Japonský televizní kanál.

Během toho co jsem byl nucen překonávat ztrátu zraku jsem byl raději, že moji práci posuzují nováčci, kteří jí chápou spíše jako odhodlanost k práci než jako práci nemohoucího fotografa.

Stejně doufám, že moje práce je inspirující pro všechny nově příchozí. „lid tento chodě v temnostech, uzří světlo veliké“ Izaiáš 9:2.

Příloha č.9a)

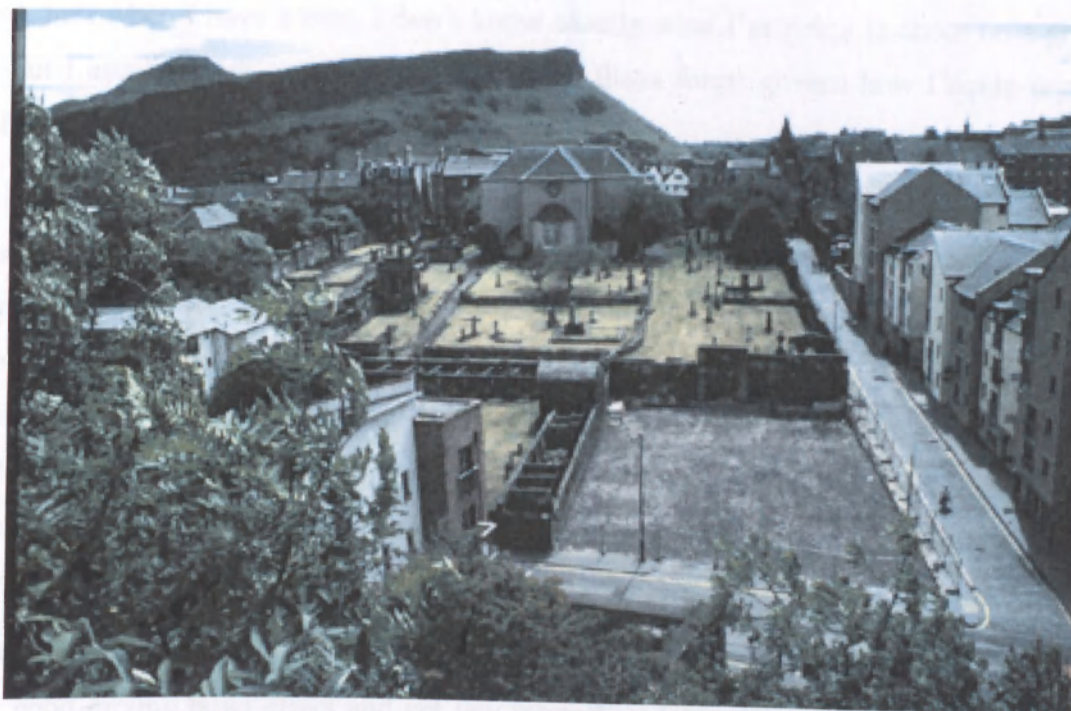
Autor fotografie: Mike Barbour (registrován jako nevidomý se zachovaným světlocitem)

Příloha č.9b)

Autor fotografie: Mike Barbour (registrován jako nevidomý se zachovaným světlocitem)

Příloha č.9c)

Autor fotografie: Mike Barbour (registrován jako nevidomý se zachovaným světlocitem)

Příloha č.10 a)

BlindSighted: Kyle Jones

“I’m a street photographer. I see my job as finding interesting moments on the streets and capturing them, or failing that finding a visually interesting way to capture the myriad uninteresting moments. Interesting can be different things depending on circumstances: beauty, irony, humor, an unusual point of view and novelty in attire or personal expression.

I work best when I have a plan. I don’t know exactly what I’m going to shoot on a given day, but I usually work within a few forms, and those forms govern how I equip myself and how I size up my surroundings visually.

One form I use I call the “corner tableau.” All the photos composed within this form have an array of people standing at a street corner as their main subject. Corners are a good place to do street photography in general because they are a natural congregation point. People of all types are forced to gather and interact with each other, even if it’s only to exchange uneasy glances. Because I want to get clear pictures of the subjects’ faces and can’t safely stand in the street, I shoot from across the street with a medium telephoto lens, typically a zoom so I can frame tightly. I usually frame the subjects’ head to toe because body language is an important part of humor in these situations.

The corner itself has to be chosen with some care. if the area isn’t busy enough you don’t get a good mixing bowl effect and get few interesting interactions. If traffic is too heavy the vehicles will block your sightlines for too long and you can’t keep track of what’s going on. If traffic is too light, people will be tempted to jaywalk and you won’t get the congregation at the corner. If you choose a west-facing corner late on a clear day, faces will be contorted because of the bright sun in the subjects’ eyes, masking the real emotions. If you choose a drug corner... well, you get the idea.

The images themselves are produced mostly by instinct. I trip the shutter based on gestures or changes in body language, trying to anticipate an interesting moment rather than react to one. I can’t see enough detail in a camera to reliably judge facial expressions in these shots, so I have no choice but to read body language.

Here's an example of a rare tableau featuring only two subjects:

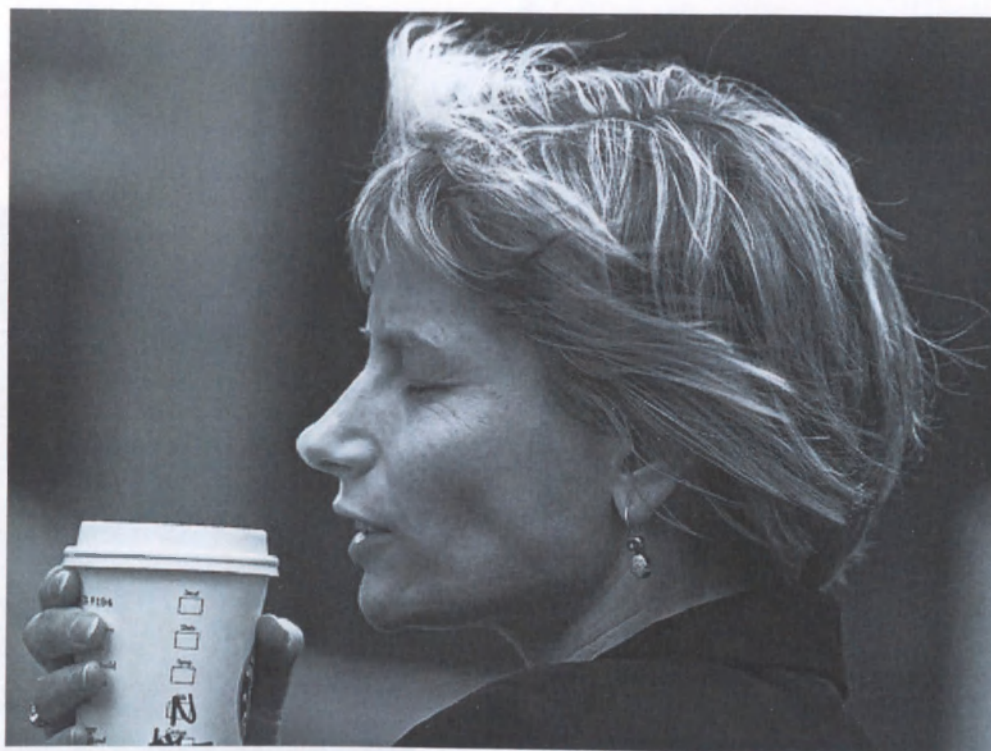

I created these two photos by tripping the shutter when I noticed the subjects' heads turning.

Another form I use is the simple headshot or portrait, reinterpreted for the street. Working this form, I go out looking for interesting faces, novel faces, or faces doing interesting things. The same lighting rules that work for traditional portraiture apply to street work, but you have to find natural situations that provide that flattering yet dramatic light. To fill the frame, as I like without getting right in peoples' faces, a telephoto lens is essential for this work.

Also essential for this form is a camera with a fast and flexible auto focus system. The headshots are almost always taken of moving subjects, so I have to pan to track the subject, placing the face where I want it in the frame. I have to be confident that the

camera will adjust focus as the subject and I move because there's no hope at all of manually focusing in such a situation.

A more traditional form is the straight ahead reflex shot, where you shoot with a normal or wide-angle lens, react to a situation, framing it and shooting it as fast as you can. I enjoy this form as much as the others, but it is difficult for me due to my limited distance and peripheral vision. A developing scene is often upon me before I can fully apprehend it, while the other forms allow me to see a scene developing and be ready for the moment.

The camera setup is simple for this form. I use a wide angle lens, 24mm typically on a full 35mm frame camera like the Canon 5D. I manually focus it to a likely shooting distance and let depth of field do the rest. I like to vary my shooting angles to avoid all my shots having the same tall man's point of view— half the frame empty, the other half full of the tops of people's heads and shoulders. Sometimes I'll tip the camera down, sometimes I'll stoop, sometimes I'll shoot with the camera away from my eye (something you can do competently with practice). The point of all the various techniques is to get the point of view and framing that the shot requires without disturbing the developing scene.

And then there's the oddball stuff that so far defies easy classification. Like my other street photography, the photos involve people, but they typically also involve unusual

framing and light. I can never plan these shots; rather I just have to keep my mind open for the visually interesting wherever it might present itself.

I think I'm only partially aware of how my visual impairments affect how I do photography. The best approximation of my vision for those with normal vision seems to be "low resolution." I can see most things out to infinity but can't resolve much beyond a certain apparent diameter at any distance. I've never had vision better than this so the way I apprehend the world is the way I've always apprehended the world and I've pasted photography on top of that. Most of my photos aren't detail driven. I'm not going to see minute details in the viewfinder so my shutter releases will be based on larger visual cues like

body language and knowledge of human behavior that allows me to anticipate events. As a result I'm often surprised when I get home and look at my photos, seeing for the first time what I missed out of the street.

My camera setup is probably like that of a normally sighted person. Nothing I can do to the camera setup is going to replace the detail vision I lack, so the primary feature I need in a camera is a fast auto-focus system, with enough tracking smarts and focus points that I can put subjects where I want them in the frame. How I operate the camera is likely quite different than a sighted person, as I think I'm more likely to memorize control positions and menus to avoid having to look closely at them while I'm working."

Příloha č.10 b)

BlindSighted: Drew Bedo

“I tend to shoot tabletop still-lives that I have arranged. I handle and feel the objects, then arrange them in a pleasing way. Usually I use window light with maybe a reflector card to soften the shadow areas. My equipment does not have click stops, which is inconvenient. I have to use a strong loup with jewelers head set (“Optic-Visor) to set the speed and aperture and to view the ground glass. To determine sharpness and depth-of-field I use focus targets. A small grid of lines on a card is placed in the composition. I find it on the GG and focus till the lines snap in and out. Then I move the tart around to check the DOF.

I send my negatives to a lab for processing. The negs are scanned at home on an Epson v750. I use photoshop to crop the images and adjust brightness and contrast a little. I can't adjust color too well. Prints are made with an Epson R2400.

Sometimes I think that the hardest thing is to thread the tripod into the camera base-plate! Some day maybe I'll get a quick release mount.”

Příloha č.10 c)

BlindSighted: Lodrorigidzin

“I’ve always been a documentary/street photography kind of person. Didn’t like studio work in school either. So I’ve been searching for a long time for tools that would help me shoot on the street.

I’ve made a series about braille tiles and guiding lines, marking my cane at the minimum focus distance of my leica lens and feeling around for interesting features of the landscape.

-I’ve stuck a t/s lens on my IDs, and set it to maximum tilt towards the subject I want to photograph, which means that the half of the image “turning in” becomes sharp, while half of the image “outside” becomes unsharp, that’s how I do selective focus: vertically, not as depth of field.

- I’ve used Peter Meyer’s The vOICe as a sonified viewfinder. This uses a Nokia N82 that takes a still with the on board camera and then converts this to a sound pattern that indicates tonality and shape. This is what I use most, while shooting.

What I do. I hang around in a certain area for a long time, or I go there with company who point out interesting features to me. I then start to scan around with vOICe to determine the framing. If I use manual focus, I set the lens to minimum focus distance, but I’ve also recently bought a Lumix LX3, which I use with the auto focus on, in aperture priority. I set basic settings with sighted help (my son) and I hardly change them afterwards. The cool thing about vOICe is that I can use it to “look” at the LCD screen too, so I have some measure of feedback on framing and (more limited) on tonality. I make most of my work in BW, because that’s how vOICe sees it, although it has talking selective filtering, so I can know what kind of colors are in my photos.

Processing is done in Lightroom, I have an assistant (funded by the government) who does this for me. Uploading I can do myself.....”